

Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrų
kelrodžio sudarymo, dalyvavimo
tarptautinėse mokslinių tyrimų
infrastruktūrose vertinimo ir finansavimo
tvarkos reglamento
1 priedas

NARYSTĖS TARPTAUTINĖJE MOKSLINIŲ TYRIMŲ INFRASTRUKTŪROJE PLANO PROJEKTAS

Gauta Lietuvos mokslo taryboje

.....
(Data - pildo Taryba)

1. Narystės plano rengėjo* (grupės narių) rekvizitai

1.1. Mokslo ir studijų institucija (atstovaujanti institucija)	
Pavadinimas	Kauno technologijos universitetas
Akronimas	KTU
Teisinis statusas	Viešoji įstaiga
Adresas	K. Donelaičio g. 73, LT-44029 Kaunas
Interneto svetainė	http://ktu.edu
El. paštas	ktu@ktu.lt
Telefonas	+370 37 300000
Kodas	111950581
1.2. Mokslo ir studijų institucija (grupės narė)	

* Narystės plano rengėjas - mokslo ir studijų institucija ar pagal bendradarbiavimo sutartį veikianči jų grupė (toliau - grupės nariai).

2. Kontaktinis asmuo (asmenys)

Eil. Nr.	Mokslo laipsnis	Vardas, pavardė	Telefonas, el. paštas	Darbovietės ir pareigos jose
1.	Dr.	Vaidas Morkevičius	+370 655 41041, vaidas.morkevicius@ktu.lt	KTU, profesorius
2.	Dr.	Audronė Telešienė	+370 684 65096, audrone.telesiene@ktu.lt	KTU, profesorė

3. Informacija apie tarptautinę MTI, kurioje siekiama narystės ar tęsiama narystė

3.1. Pavadinimas lietuvių ir anglų kalbomis	Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciumo statusą turintis Europos socialinių mokslų duomenų archyvų konsorciumas (angl. <i>Consortium of European Social Science Data Archives - European Research Infrastructure Consortium</i>)
3.2. Akronimas	CESSDA ERIC
3.3. Kontaktinė informacija	Direktorė dr. Wolff-Boenisch CESSDA-ERIC Solheimsgaten 16, 5058 Bergen, Norvegija Tel.: (+47) 401 00 964 Svetainė: www.cessda.eu El. paštas: cessda@cessda.eu
3.4. Kita svarbi informacija	Pagrindinė informacija apie CESSDA ERIC Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciumo statusą turinčio Europos socialinių mokslų duomenų archyvų konsorciumo (angl. Consortium of European Social Science Data Archives – <i>European Research Infrastructure Consortium</i> , CESSDA ERIC) teisinė forma, remiantis Europos Sąjungos Tarybos reglamentu Nr. 723/2009, yra konsorciumas, t. y. tarptautinė organizacija, kaip ji apibrėžiama Europos Komisijos Direktyvos Nr. 2006/112/EC straipsnyje 151(1)(b), taip pat kaip ji apibrėžiama Europos Komisijos Direktyvos Nr. 92/12/EEC straipsnio 23(1)

antrojoje pastraipoje, taip pat Europos Komisijos Direktyvos Nr. 2004/18/EC straipsnyje 15(c). Oficiali CESSDA ERIC buveinė yra Bergene, Norvegijoje. CESSDA ERIC pirmtakė yra Europos socialinių mokslų duomenų archyvų taryba (angl. *Council of European Social Science Data Archives*), 1976 m. įkurta skėtinė organizacija, vienijusi keliasdešimties Europos šalių socialinių mokslų duomenų archyvus. Tarybos tikslas buvo kaupti ir saugoti empirinių tyrimų duomenis bei kurti paprastą prieigą tyrėjams ir studentams prie kiekybinių socialinių tyrimų duomenų, skirtų antrinei analizei. Europos socialinių mokslų duomenų archyvų tarybos vienijami archyvai teikė prieigą prie daugiau nei 50 000 empirinių duomenų rinkinių bei skatino duomenų mainus tarp skirtingų organizacijų. Per metus šios organizacijos paslaugomis naudodavosi apytikriai 30 000 tyrėjų. Nuo 2006 m. CESSDA buvo įtraukta į Europos mokslinių tyrimų infrastruktūrų strategijos forumo kelrodį, o 2016 m. kelrodyje jai suteiktas Gairių (angl. *Landmark*) statusas. 2017 m. CESSDA tapo Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciumu (CESSDA ERIC).

CESSDA ERIC misija (žr. <https://www.cessda.eu/About/Mission-Vision>):

CESSDA misija - sukurti išplėtotą ir tvarią mokslinių tyrimų infrastruktūrą, kuri leistų tyrėjų bendruomenei vykdyti aukštos kokybės socialinių mokslų srities mokslinius tyrimus, padedančius rasti geriausius sprendimus svarbiausiems šiandienos visuomenės iššūkiams spręsti, ir palengvinti socialinių mokslų srities mokymą ir mokymąsi.

Šalys narės siekia didinti Europos socialinių mokslų mokslinių tyrimų kokybę ir veiksmingumą, taip pat plėsti lengvą prieigą prie duomenų ir metaduomenų, nepriklausomai nuo valstybių sienų. Jos siekia sukurti mokslinių tyrimų infrastruktūrą savo tyrėjams ir suvienyti savo (nacionalinių) duomenų paslaugų teikėjų jėgas.

CESSDA ERIC vizija (žr. www.cessda.eu/About/Mission-Vision) grindžiama įsitikinimu, kad prieigos prie socialinių mokslų duomenų ir metaduomenų užtikrinimas yra gyvybiškai svarbus uždavinys tiek mokslui, tiek visuomenei. Todėl CESSDA ERIC pagrindinis **tikslas** yra teikti paslaugas mokslinių duomenų kūrėjams, kad jie galėtų lengvai aprašyti ir išsaugoti savo duomenis, jei reikia – saugioje terpėje. Siekiama kuo griežčiau laikytis „FAIR“ (angl. *Findable, Accessible, Interoperable, Reusable*) duomenų principų, kad mokslininkų sukuriami duomenys būtų randami ir pateikiami su informacija, kas tai per duomenys, kur jie saugomi ir kaip gauti prieigą prie jų. Taip pat siekiama vykdyti duomenų valdymo ir analizės mokymus, taip įgalinant mokslinės kompetencijos sklaidą, dalijimąsi žiniomis apie duomenis ir aktualias taisykles bei standartus. Taigi CESSDA ERIC siekis – būti visą Europą apimančiu patikimu duomenų saugojimo institucijų konsorciumu, kurio įrankiais ir paslaugomis naudojasi tiek duomenų kūrėjai, tiek duomenų (pakartotiniai) naudotojai. CESSDA ERIC siekia tapti aktyviu socialinių mokslų srities Europos atvirojo mokslo debesies (angl. *European Open Science Cloud, EOSC*) nariu.

Narystė CESSDA ERIC

Kiekviena valstybė, norėdama tapti tikrąja CESSDA ERIC nare, privalo paskirti Paslaugų teikėją. CESSDA ERIC yra numatęs šalims narėms vykdyti dvejopus įsipareigojimus – vieni jų skirti pačioms šalims narėms, o kiti – jų paskirtiems Paslaugų teikėjams.

CESSDA ERIC šalių narių įsipareigojimai (CESSDA ERIC įstatų 3 str. 2 dalyje, žr. 2-ą paraiškos priedą, taip pat www.cessda.eu/About/Governance/Statutes):

- prisidėti prie CESSDA ERIC biudžeto pagal Generalinės asamblėjos patvirtintą finansavimo formulę;
- skirti Paslaugų teikėją, kuris teiks CESSDA ERIC paslaugas šalyje narėje ir visoje Europoje;

- skirti nacionalinį finansavimą, kad paskirtasis Paslaugų teikėjas galėtų vykdyti įstatuose numatytus reikalavimus;
- skatinti laikytis socialinių mokslų duomenų archyvų standartų;
- sukurti techninę infrastruktūrą įgalinančią prieigą prie duomenų ir paslaugų;
- skatinti šalies narės tyrėjus naudotis CESSDA ERIC paslaugomis ir rinkti vartotojų atsiliepimus bei informaciją apie jų poreikius;
- remti, o prireikus inicijuoti, nacionalinių socialinių mokslų duomenų archyvų integraciją, įskaitant nacionalinių archyvų integraciją su archyvais kitose šalyse narėse arba šalyse stebėtojuose.

CESSDA ERIC šalies narės paskirtasis **Paslaugų teikėjas privalo vykdyti šiuos įsipareigojimus** (CESSDA ERIC įstatų 2 priedą, žr. 2-ą paraiškos priedą, taip pat www.cessda.eu/About/Governance/Statutes):

- taikyti CESSDA ERIC numatytus DDI (angl. *Data Documentation Initiative*, www.ddialliance.org) metaduomenų standarto elementus, kurie yra būtini, kad šalis narė arba stebėtoja galėtų prisidėti prie CESSDA ERIC veiklų;
- priimti ir taikyti CESSDA ERIC rekomenduojamą vieningą vartotojų prisijungimo ir autentifikavimo sistemą;
- įdiegti automatinės visų turimų išteklių metaduomenų gavybos (angl. *harvesting*) metodus, kad visi metaduomenys galėtų būti įtraukti į CESSDA ERIC duomenų portalą;
- užtikrinti galimybę atsisiųsti duomenų rinkinius per bendrus duomenų portalus, kiek tai leidžiama pagal taikytinus teisės aktus ir taisykles;
- užtikrinti nacionalinių kalbų palaikymą daugiakalbiuose tezauruose;
- dalintis duomenų archyvavimo ir saugojimo įrankiais pagal CESSDA ERIC įstatų reikalavimus;
- laikytis OAI (Atviros archyvinės informacijos sistemos, angl. *Open Archival Information System*) modelio principų bei kitų sutartų CESSDA ERIC reikalavimų patikimoms duomenų talpykloms;
- prisidėti prie tarpnacionalinio CESSDA ERIC duomenų harmonizavimo veiklų;
- materialiai ir (ar) ekspertinėmis žiniomis prisidėti prie tarpnacionalinio klausimų banko kūrimo;
- kuruoti CESSDA ERIC šalis stebėtojas ir jų paskirtus Paslaugų teikėjus, kad jos galėtų tapti Tikrosiomis narėmis;
- teikti paramą šalims su nebrandžiomis ir silpnomis nacionalinėmis tyrimų infrastruktūromis padedant joms ugdyti reikiamas kompetencijas, kurios įgalintų įgyvendinti šalims narėms keliamus reikalavimus;
- skatinti prieigą prie aktualių nacionalinių viešųjų ir valstybės finansuotų tyrimų duomenų, atsižvelgiant į nacionalines teisinės sistemas;
- laikytis CESSDA ERIC duomenų prieigos ir sklaidos politikos;
- laikytis CESSDA ERIC politikos nuostatų, kaip to reikalaujama.

CESSDA ERIC šalys narės taip pat turi **išskirtines teises** (CESSDA ERIC įstatų 3 str. 2 dalyje, žr. 2-ą paraiškos priedą, taip pat www.cessda.eu/About/Governance/Statutes):

- naudoti CESSDA ERIC ženklą, kurį sudaro bet kokia vaizdinė ar garsinė „CESSDA“ arba „CESSDA ERIC“ išraiška, kuria tų žodžių vartojimas, ataskaita, produktas arba paslauga siejami su CESSDA ERIC;
- paskirti vieną ar daugiau atstovaujančius subjektus;
- dalyvauti ir balsuoti Generalinės asamblėjos posėdžiuose;
- įgalinti Paslaugų teikėjus:
 - i. dalyvauti CESSDA ERIC mokymuose ir susijusiose veiklose;
 - ii. naudotis CESSDA ERIC programine įranga, tarpine programine įranga ir įrankiais, sukurtais pagal sutartis su CESSDA ERIC;
 - iii. naudotis Europos kalbų socialinių mokslų tezauru (angl. *European Language Social Science Thesaurus*, ELSST);

- dalyvauti Paslaugų teikėjų forume.

4. Informacija apie mokslinių tyrimų infrastruktūros rūšis (Aprašo 6 p.)

4.1. Pagal svarbą ir aprėptį	Nacionalinė / <u>Tarptautinė</u> * (<i>pabraukite tinkamą</i>)
4.2. Pagal veiklos vietą	Įsikūrusi vienoje institucijoje / <u>Tinklinė</u> ** (<i>pabraukite tinkamą</i>)
4.3. Pagal vystymosi fazę	Besiformuojanti / Pradedanti veiklą / <u>Veikianti</u> *** (<i>pabraukite tinkamą</i>)

* MTI rūšys:

* nacionalinė - veikianti nacionaliniu lygmeniu, atitinkanti nacionalinius prioritetus ir specializaciją, tvari, turinti ilgalaikės veiklos planus, stabilų ir efektyvų valdymą, atitikmenis Europos ar pasaulio mokslinių tyrimų infrastruktūrose. Nacionalinė infrastruktūra suteikia galimybę atlikti aukščiausio nacionalinio ir tarptautinio lygio mokslinius tyrimus, užtikrina atvirą prieigą prie turimų priemonių, išteklių ir su jais susijusių paslaugų;

* tarptautinė - veikianti tarptautiniu lygmeniu, yra tvari, turinti ilgalaikės veiklos planus, stabilų ir efektyvų valdymą. Narystė tarptautinėse infrastruktūrose suteikia galimybę atlikti aukščiausio tarptautinio lygio mokslinius tyrimus, užtikrina atvirą prieigą prie turimų priemonių, išteklių ir su jais susijusių paslaugų.

** tinklinė - išteklius paskirsčiusi keliose institucijose.

*** besiformuojanti - formuojanti veiklos principus, techninį dizainą, valdymo struktūrą, finansinį modelį;

*** pradedanti veiklą - suformavusi veiklos principus, techninį dizainą, valdymo struktūrą, finansinį modelį ir pradedanti formuoti sąlygas esminiams teigiamiems poslinkiams atitinkamose mokslo ir studijų srityse tarptautiniu lygiu;

*** veikianti - sudaranti sąlygas esminiams teigiamiems poslinkiams atitinkamose mokslo ir studijų srityse tarptautiniu lygiu, sėkmingai skleidžianti ir optimizuojanti mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir demonstracinės veiklos srityse pasiektus rezultatus, galimybė ja veiksmingai naudotis suteikiama tarptautinei mokslinių tyrimų bendruomenei.

5. Narystės tarptautinėje MTI poreikio svarba Lietuvai ir pagrindimas

5.1. Narystės tarptautinėje MTI svarba Lietuvai (Aprašo 26.1 p.)	<p>Narystės tarptautinėje MTI svarba apibrėžiama trimis būdais:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ekspertinis patvirtinimas. LiDA integruotai su CESSDA ERIC vykdomų veiklų svarbą ir poveikį teigiamai įvertino ekspertai atlikę Lietuvos MTI narystės tarptautinėse MTI poveikio analizę. 2. Strategiškai svarbių partnerių patvirtinimas. LiDA kataloguose duomenis deponuoja svarbiausių Lietuvos socialinių ir humanitarinių mokslų institucijų mokslininkai. Taip pat LiDA svarba įtvirtinta LR Vyriausybės patvirtintoje Strateginio valdymo metodikoje, kur LiDA nurodoma kaip patikimas archyvas strateginio valdymo sistemos dalyvių vykdytų apklausų deponavimui. 3. Iš LiDA veiklos pobūdžio ir platesnių atvirojo mokslo procesų išplaukiantys argumentai. <p>1. Ekspertinis svarbos ir poveikio patvirtinimas.</p> <p>Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2021 m. gegužės 31 d. Nr. V-231 įsakymu sudaryta ekspertų komisija atliko Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrų (toliau – MTI) narystės tarptautinėse MTI poveikio analizę (https://www.lmt.lt/lt/doclib/gocyp3pghyxxxmsgde2x291cvfyku495). Buvo įvertintos 11 MTI, iš kurių keturios – socialinių ir humanitarinių mokslų srityje. CESSDA (LiDA) yra vienintelė iš šių keturių vertintų HSM MTI, kuri analizės laikotarpiu nebuvo gavusi valstybės finansavimo narystei tarptautinėje MTI, tačiau nepaisant valstybinio palaikymo trūkumo, jos poveikio vertinimas yra teigiamas. CESSDA (LiDA) vertinime pabrėžiama, kad „Socialinių duomenų palyginamumas (deramas standartinis sutvarkymas, anotavimas, prieiga) ir galimybė juos palyginti ES ir platesniu mastu yra išskirtinės svarbos dalykas ne tik socialinių mokslų</p>
--	--

tyrimų kokybei, bet ir politiniams, verslo, socialinės plėtros, NVO sprendiniams planuoti, argumentuoti, jų poveikiui vertinti“ (5 psl.). Ekspertai pabrėžė akivaizdžią tolesnio LiDA palaikymo ir vystymo prasmę. **Narystė tarptautinėje MTI yra tas žingsnis, kuris padėtų siekti tolesnio proveržio užtikrinant duomenų išliekamumą ir naudojimą socialinio, ekonominio, politinio ir mokslinio poveikio tikslais.**

2. Strategiškai svarbių partnerių patvirtinimas per praktinį naudojimą.

Visų pirma, LiDA nuosekliai plėtoja bendradarbiavimą su akademiniais partneriais, savo tyrimų duomenis LiDA deponuoja mokslininkai iš tokių pagrindinių socialinių ir humanitarinių mokslų institucijų Lietuvoje kaip Vilniaus universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių mokslų centras ir kt.

Siekiant sustiprinti archyvuojamų duomenų poveikumą ir panaudojamumą, LiDA iniciavo bendradarbiavimą su viešojo sektoriaus institucijomis. Pavyzdžiui, LiDA yra archyvuoti Lietuvos kultūros tarybos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Nacionalinės švietimo agentūros, Studijų kokybės vertinimo centro, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos, Pilietinės visuomenės instituto, Viešosios politikos ir vadybos instituto ir kt. apklausų duomenų rinkiniai. LiDA kuruojamų duomenų rinkinių svarba valstybės valdyme ir toliau augs dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. balandžio mėn. 28 d. nutarimu Nr. 292 patvirtintos Strateginio valdymo metodikos, kur **LiDA nurodomas kaip archyvas Strateginio valdymo sistemos dalyvių surinktų apklausų duomenų deponavimui** (straipsniai 270 ir 271).

Narystė tarptautinėje MTI, t. y. CESSDA ERIC, sustiprins duomenų atitikimą FAIR principams, matomumą bei sklaidą ir tokiu būdu geriau tenkins partnerių interesus.

3. Iš LiDA veiklos pobūdžio ir platesnių atvirojo mokslo procesų išplaukiantys argumentai dėl narystės CESSDA ERIC svarbos Lietuvai.

Šiuolaikiniai socialiniai mokslai jau kuris laikas transformuojasi, tapdami vis labiau priklausomi nuo empirinių duomenų analizės, o teorijų vystymas vis plačiau grindžiamas empiriniais įrodymais. Be to, viena iš šiuolaikinio mokslo politikos nuostatų numato, kad empirinių tyrimų metu surinkti duomenys turi būti kaupiami duomenų archyvuose, kur tampa pasiekiami kitiems mokslininkams ir tyrėjams bei visuomenei. Vertinant šiuo metu aktyvią plėtrą išgyvenančių Europos atvirosios prieigos iniciatyvų kontekste (www.eosc-portal.eu, data.europa.eu/euodp, www.europeandataportal.eu, www.cessda.eu ir kt.), taip pat atsižvelgiant į Europos mokslinių tyrimų erdvės (EMTE) darbotvarkėje numatytus 2022-2024 m. veiksmus (1. Veiksmas: Sudaryti sąlygas atvirajam mokslui; https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-area_en#eravscorona-action-plan) empirinių tyrimų duomenų atvirumas yra itin svarbus aspektas, nes taip yra puoselejami dalijimosi surinktais duomenimis kultūros principai, užtikrinamas ilgalaikis už valstybės skirtus finansinius išteklius sukurtų empirinių tyrimų duomenų saugojimas, išvengiant duomenų tyčinio ar netyčinio praradimo, sukuriama galimybė kitiems suinteresuotiesiems rasti bei panaudoti jau esamus duomenų šaltinius, atlikti antrinę analizę, tuo pačiu patikrinant archyvuose saugomų duomenų kokybę. Socialinių mokslų duomenų archyvų kūrimas ir paslaugų plėtra yra šių socialinių mokslų srities tendencijų integrali dalis. Tačiau svarbu tai, kad nacionaliniai ir tarptautiniai socialinių mokslų duomenų archyvai ne tik atveria duomenis kitiems tyrėjams ir visuomenei, tačiau tokiuose archyvuose įgyvendinama griežta duomenų kokybės kontrolė, į viešą prieigą patenka tik pagal duomenų archyvavimo standartus aprašyti bei aukštus validumo ir patikimumo standartus atitinkantys tyrimai, jų duomenys ir papildoma medžiaga (klausimynai, tyrimų aprašai, techninės ataskaitos ir pan.). Šių procesų plėtros skatinimui Lietuvoje buvo įkurtas Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA). Archyvo pagrindine misija tapo

Lietuvoje atliekamų nacionalinių ir tarptautinių socialinių empirinių tyrimų duomenų kaupimas, viešinimas ir naudojimo skatinimas. Įsijungimas į CESSDA ERIC būtų šių veiklų natūrali tąsa.

Lietuvos ir tarptautinė bendruomenė naudojami LiDA viešai prieigai publikuotais elektroniniais duomenų rinkiniais bei mokslinių tyrimų medžiaga, taip pat priemonėmis analitinei kompetencijai tobulinti. Be to, **tapus CESSDA ERIC nariais, Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei ir Lietuvos strateginio valdymo sistemos dalyviams, kitiems suinteresuotiesiems, taps lengvai ir patogiai prieinami europiniai duomenų ištekliai bei kitos Europos duomenų archyvų paslaugos.**

CESSDA ERIC yra paskirstytoji socialinių mokslų duomenų infrastruktūra, palaikanti aukštos kokybės nacionalinius ir tarptautinius tyrimus ir jungianti socialinių mokslų duomenų archyvus Europoje. Ji siekia sudaryti geresnes sąlygas vykdyti europinius socialinius, ekonominius ir politinius tyrimus, taip prisidėdama prie geresnio visuomenės iššūkių pažinimo ir efektyvių jų sprendimo būdų paieškos. Taigi, visų pirma, Lietuvos narystė CESSDA ERIC būtų svarbus žingsnis atveriant Lietuvos socialinių mokslų duomenis Europos tyrėjams, o Lietuvos tyrėjams būtų sudarytos sąlygos lengviau rasti ir pasiekti Europoje kuriamus socialinių mokslų srities duomenis.

Kadangi CESSDA ERIC yra tinklinė mokslinių tyrimų infrastruktūra (MTI), nacionaliniai šio konsorciumo Paslaugų teikėjai atlieka itin svarbų vaidmenį siekiant bendrą konsorciumo tikslų ir vykdant konsorciumo veiklas. Pagrindinė Paslaugų teikėjų atsakomybės sritis yra socialinių mokslų srities duomenų rinkinių (sukurtų valstybinių, viešųjų, mokslo ar verslo institucijų) paieška, įgijimas ir publikavimas ilgalaikiai prieigai pagal bendrus tarptautinius standartus. Taigi nacionaliniai Paslaugų teikėjai yra atsakingi už duomenų kuravimą savo šalyse. Jie užtikrina, kad svarbūs nacionaliniai duomenys būtų lengvai randami ir tinkamai parengti pakartotiniam naudojimui pagal naujausius ir aktualiausius standartus. Tuo tarpu, CESSDA ERIC (kaip konsorciumo) pagrindinė veikla susijusi su tarptautinių duomenų ir metaduomenų standartų kūrimu ir tobulinimu, duomenų ir žinių apie duomenis ir jų analizę sklaida Europoje, taip pat Paslaugų teikėjų veiklos procesų standartizavimu ir tobulinimu.

Taigi narystė CESSDA ERIC stiprina Lietuvos mokslininkų ir tyrėjų integraciją į tarptautinę duomenų vartotojų bendruomenę bei teikia nacionalinę platformą duomenimis grįstam inovacijų ir sprendimų vystymui, kuri veikia kaip katalizatorius, lengvinantis mokslinių duomenų naudojimą ekonominių, socialinių ir kt. naudų kūrimui. Taip skatinami aukščiausios kokybės ir tarptautinės svarbos socialinių mokslų srities tyrimai, sudaromos geresnės galimybės formuoti ir įgyvendinti duomenimis grįstas nacionalinės politikos programas bei stiprinamas žmogiškasis potencialas per mokslininkų ir praktikų metodologinių kompetencijų kėlimą ir duomenų kultūros puoselėjimą.

CESSDA ERIC įvardija tokias pagrindines naudas, kurias gauna šalys tapusios pilnateisėmis konsorciumo narėmis (žr.

www.cessda.eu/About/Consortium/Membership):

- Sustiprinamas socialinių mokslų tyrimų efektyvumas ir kokybė:
 - **Išplečiama atvira prieiga prie duomenų ir metaduomenų** nepriklausomai nuo valstybių sienų.
 - **Didinama tyrėjų bei duomenų ekspertų kompetencija.**
- Įgyjama prieiga prie Europos mokslinių tyrimų infrastruktūros, skirtos dalintis socialinių mokslų duomenimis:
 - Skatinamas **antrinis** jau esamų **duomenų naudojimas.**
 - Intensyvinamas bendradarbiavimas tarp skirtingų šalių Paslaugų teikėjų, kai **dalijamasi patirtimi bei technologijomis.**
 - Užtikrinamos palankiausios galimybės **integruotis į Europos atvirojo mokslo debesies** (angl. *European Open Science Cloud*, EOSC) socialinių mokslų duomenų infrastruktūrą.

CESSDA aktyviai prisideda prie Europos skaitmeninės ateities kūrimo, kurdamą prieigą prie duomenų ir telkdama partnerystes.

Pagrindiniai CESSDA ERIC naudos gavėjai:

- Socialinių mokslų akademinė bendruomenė.
- Valstybės institucijų politikos formuotojai ir įgyvendintojai, siekiantys priimti duomenimis grįstus sprendimus.
- Žurnalistai ir kiti komunikacijos specialistai, kurių veikloms reikalingi kokybiški ir patikimi duomenys.
- Socialinių tyrimų bendrovės, laisvai samdomi tyrėjai, ekonomikos bei politikos analitikai.

Lietuvos narystės CESSDA ERIC ir stipraus nacionalinio socialinių mokslų duomenų archyvo palaikymas **Lietuvai sukuria tokias naudas** (remiamasi Fell, 2019; Charles Beagrie Ltd. & CESSDA, 2017; Charles Beagrie Ltd & The Centre for Strategic Economic Studies, 2012), kurios pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė. Lietuvos narystės CESSDA ERIC naudos.

Tiesioginės naudos	Netiesioginės naudos (nepatirtos išlaidos)
<ul style="list-style-type: none"> • Duomenų pakartotinis naudojimas padidina duomenų rinkinių vertę (nes suteikia galimybes duomenis panaudoti ir kitiems tyrėjams). • Augantis atskirų tyrimų produktyvumas (iš to paties sukurto duomenų rinkinio galima gauti daugiau mokslinės produkcijos). • Tyrimų duomenų patikimumo augimas dėl duomenų rinkinių pakartotinio naudojimo ir citavimo (CESSDA ERIC teikia kokybiškam duomenų citavimui reikalingą infrastruktūrą ir įrangą). • Mokslininkų, mokinčiųjų ir besimokančiųjų laiko ir išteklių taupymas (paprasčia ir atvira prieiga prie kokybiškų ir išsamiai aprašytų duomenų; sukurti specialūs mokomieji paketai). • Pagalba ugdant ir užtikrinant reikiamas duomenų paieškos ir analizės kompetencijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nereikia rinkti tokių pačių (ar labai panašių) duomenų daugelį kartų ir už tai kiekvieną kartą atskirai mokėti. • Jei duomenų paslaugos sutelkiamos vienoje vietoje (pvz., LiDA), atsiranda duomenų valdymo „masto ekonomija“, kas lemia sąnaudų efektyvumą. • Empirinių duomenų vartotojų bendras augimas, kai naujos auditorijos atranda duomenų reikalingumą atliekamuose tyrimuose.
Trumpojo laikotarpio naudos	Ilgalaikės naudos
<ul style="list-style-type: none"> • Tyrėjai, visuomenės atstovai ir studentai turi paprastą ir greitą prieigą prie kokybiškų duomenų. • Vieningas prieigos taškas tiek prie Lietuvos, tiek prie užsienio duomenų rinkinių (per LiDA ir CESSDA ERIC platformų integravimą). • Aukšta dokumentacijos ir kontekstinės informacijos kokybė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Didina Lietuvos socialinių mokslų tyrimų tarptautinį matomumą (per Lietuvos duomenų rinkinių naudojimą ir citavimą). • Sukuria potencialą inovacijoms socialinių tyrimų duomenų pagrindu. • Užtikrina Lietuvos atvejo įtraukimą į tarptautinius palyginimus,

	<ul style="list-style-type: none"> • Mokslo grupės nepraranda prieigos prie duomenų išėjus tyrėjui, stažuotojui ar studentui. • Saugus ir patikimas mokslinių tyrimų duomenų saugojimas, išvengiant duomenų tyčinio ar netyčinio praradimo. • Galimybė patenkinti mokslinių žurnalų reikalavimus dėl atviros prieigos prie publikacijose naudojamų duomenų. • Resursai dėstytojams bei mokytojams. 	<p>nacionalinių mokslinių tyrimų duomenų naudojimą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisideda prie Lietuvos tyrėjų potencialo auginimo, nes skatina duomenų radimo, panaudojimo ir analizės įgūdžių ugdymą. • Duomenys saugomi ilgą laiką kas įgalina istorinius ir palyginamuosius tyrimus. • Skatina naujoves mokslinių tyrimų ir duomenų valdymo srityse. • Skatina tyrimų kokybę ir etiką (per standartų naudojimą ir viešumą).
	<p>Individualios naudos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokslą ir švietimą finansuojančioms organizacijoms (pvz., kaštų taupymas naujų duomenų rinkimui, sąnaudų efektyvumas finansuojant vieną stiprų nacionalinį archyvą). • Mokslininkams ir tyrėjams (pvz., paprasta ir vieninga prieiga prie kokybiškų duomenų, didesnis tyrimų matomumas bei citavimas, galimybė užtikrinti kokybišką ir ilgalaikę prieigą prie sukurtų duomenų). 	<p>Visuomeninės naudos</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nacionalinis duomenų archyvas yra vieningas kokybiškų ir dažnai unikalių duomenų šaltinis. • Skatinami įvairesni ilgalaikiai, palyginamieji tyrimai. • Prisidedama prie naujos kartos tyrėjų kompetencijų ugdymo. • Skatinama tyrimų kokybė, skaidrumas ir etika. • Mokslinių tyrimų duomenys atveriami įvairioms (ne mokslininkų) duomenų naudotojų auditorijoms.
<p>Lietuvos duomenų vartotojų poreikių analizė (CESSDA SaW, 2017) parodė, kad:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duomenų pakartotinio naudojimo galimybių plėtra yra svarbi Lietuvos tyrėjams Ji ypač svarbi jauniems tyrėjams. - Lietuvos tyrėjai norėtų daugiau naudoti tarptautinius duomenis. - Duomenų saugojimas ir prieiga vieningame archyve padėtų studentams rengti baigiamuosius darbus nevykdant savarankiškų apklausų ir taip prisidėtų sprendžiant „nuovargio, dėl dažno dalyvavimo apklausose“ problemą. - Labai svarbu, kad duomenys būtų kokybiški ir patikimi. - Svarbi duomenų analizės gebėjimų ugdymo galimybė. <p>2022 m. Lietuvos mokslo tarybos užsakymu atliktas „Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gairių taikymo praktikos ir pasiektos pažangos įvertinimas“¹ atskleidė, jog Lietuvos aukštojo mokslo institucijoms labai trūksta specialistų, kurie turėtų mokslinių tyrimų duomenų valdymo kompetencijų. Narystė CESSDA ERIC įgalintų atitinkamų mokymo programų kūrimą ir įgyvendinimą.</p> <p>Vertinant MTI svarbą, būtina pabrėžti, kad tapimas CESSDA ERIC šalimi nare duoda ekonominės naudos, nes efektyvina duomenų Paslaugų teikėjų veiklą: sudaromos galimybės naudotis bendromis Europinėmis technologijomis ir bendrais standartais, užtikrinama geresnė prieiga prie Europos lygmens finansavimo. Apskritai, socialiniuose moksluose investicijų grąžos matavimas vertinant MTI taikomas gana retai (labiau jis įprastas verslo įmonėse bei valstybės institucijose, dažniau taikomas gamtos ir tiksluosiuose moksluose). MTI investicijos yra</p>		

¹ Žr. <https://www.lmt.lt/lt/doclib/wakjIomienmt1ct479xhqn5by9ht26dy>.

ilgalaikės, o jų vertės akumuliuojasi per kelis dešimtmečius, tad investicijų grąžos vertinimas yra tik sąlyginis. Tačiau jau turimi kelių CESSDA ERIC pilnateisių narių įsivertinimai netiesiogiai parodo, kokia galėtų būti investicijų į Lietuvos narystės CESSDA ERIC grąža ateityje. Jungtinėje Karalystėje veikusios Ekonominių ir socialinių duomenų tarnybos, kuri vėliau integravosi į vieningą Jungtinės Karalystės Duomenų tarnybą (UK Data Service), dar 2012 m. atlikto vertinimo rezultatai (žr. Charles Beagrie Ltd & The Centre for Strategic Economic Studies, 2012) parodė, kad kiekybiškai išmatuotos naudos viršija į archyvą investuotas pinigų sumas: grynosios ekonominės vertės ir duomenų paslaugų veiklų sąnaudų santykis buvo 5,4 prie 1. Žinoma, tokios didelės investicijų grąžos Lietuvos duomenų archyvas nepasieks dėl nedidelio masto ir santykinai mažos rinkos, tačiau tikėtis bent per pusę mažesnės (3 prie 1) grąžos ilgajame laikotarpyje galima. Taip teigti leidžia ir tai, kad investicijų grąža socialinių mokslų duomenų archyvuose auga daugėjant duomenų rinkinių bei duomenų vartotojų skaičiui. Fear (2013) studija parodė, kad pirmoji konkrečiau duomenų rinkinio vartotojų banga paprastai išauga per tris pirmuosius metus po duomenų publikavimo archyve, o savo aukščiausią lygį pasiekia tik po 10 metų po duomenų publikavimo. Taigi grąža akumuliuojasi per ilgą laiką, tuo tarpu kaštai, ypač baziniai personalo kaštai, yra fiksuoti ir kinta nedaug. Kadangi LiDA buvo įsteigtas tik 2006 m., tai realiau suskaičiuojama investicijų grąža pasimatys ilgesniame laikotarpyje (tačiau 5.4. paraiškos punkte pateikiamas neveikimo kaštų (angl. *costs of inaction*) vertinimas padeda numatyti netiesioginę investicijų grąžą trumpalaikėje perspektyvoje).

LiDA paslaugų vienetai, kurių **ekonominę naudą įmanoma preliminariai suskaičiuoti**, yra šie:

1. **Duomenų rinkinių** laisvas pakartotinis naudojimas, kai už jų kūrimą (t. y. apklausų vykdymą) jau yra sumokėta ankstesnių projektų ar pirminių užsakovų. 2022 m. pabaigoje LiDA valdė 374 apklausų duomenų rinkinius. Duomenų rinkinio sukūrimo kaina varijuoja nuo kelių šimtų iki keliasdešimt tūkstančių eurų (pvz. reprezentatyvios visuomenės nuomonės apklausos). Skirtingais metais atliktų apklausų kaina irgi skiriasi. Tad imame vidutinio dydžio prieš penkis metus sukurto duomenų rinkinio pavyzdį. Tokio duomenų rinkinio kaina, remiantis pvz. KTU 2018 06 26 sutartimi Nr. SV11-1095, buvo 8892,29 Eur. Vadinasi, LiDA suteikia galimybę naudotis apklausų, įvykdytų už ~3,3 mln. Eur, duomenų rinkiniais.
2. LiDA sukurta **mokymo medžiaga ir mokymams skirti duomenų rinkiniai**. Tokia medžiaga ir duomenų rinkiniai leidžia sutaupyti dėstytojų, dėstančių socialinių tyrimų metodologijos, sociologijos ir kitus kursus, darbo laiką. Pavyzdžiui, vien KTU kasmet dėstomi bakalauro ir magistro lygmens kursai penkiose skirtingose socialinių mokslų programose, kuriuose naudojama LiDA mokymų medžiaga ir duomenys. Kurso dalies pasirengimui skiriama 15 pasiruošimo val., o aukštos kvalifikacijos dėstytojo val. įkainis ~18 Eur. Vadinasi, kasmet vien KTU sutaupoma ~1350 Eur.
3. **Mokymai**, kuriuos nemokamai arba už žemesnę nei rinkos kainą veda LiDA lektoriai. Vien per 2022 m. LiDA buvo vesta 244 ak. val. trukmės mokymų, kuriuose dalyvavo 225 dalyviai iš skirtingų universitetų ir valstybės institucijų. Remiantis, pvz. Europos socialinio fondo agentūros 2016 m. liepos 13 d. Bendrųjų įgūdžių mokymo fiksuotojo įkainio nustatymo tyrimo ataskaita (2021 m. gegužės 7 d. redakcija²), 8 ak. val. mokymų iki 25 dalyvių grupei įkainis yra 1457,20 Eur., 244 ak. val. / 8 ak. val. =30,5 mokymų ekvivalentas. Vadinasi, per metus organizuotų

² Žr. <https://2014.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/bendruju-igudziu-mokymo-fiksuotojo-ikainio-nustatymo-tyrimo-ataskaita>.

	<p>mokymų apytikslė ekonominė pridėtinė vertė buvo $30,5 * 1457,20 \text{ Eur} = 44444,6 \text{ Eur}$.</p> <p>Lietuvos narystė CESSDA ERIC svarbi ir technologiniu požiūriu. LiDA ir kitose CESDA ERIC šalyse narėse nuolat kuriami ir tobulinami duomenų archyvavimo ir sklaidos standartai bei technologijos prisideda vystant atviros prieigos prie duomenų idėjas ir sprendimus ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. CESSDA ERIC yra vienas iš pagrindinių duomenų aprašymo standarto DDI (angl. <i>Data Documentation Initiative</i>) vystytojų. CESSDA ERIC yra ir vienas lyderių kuriant kontroliuojamus žodynus (https://vocabularies.cessda.eu), kurie naudojami standartizuotam, mašininio būdu nuskaitytam duomenų aprašymui (metaduomenims kurti). Taip pat CESSDA ERIC kuria daugiakalbį kiekybinių tyrimų (apklausų) klausimų banką, kuris pasitarnaus gerinant Lietuvoje ir Europoje atliekamų socialinių apklausų tyrimų kokybę, nes taps kituose tyrimuose validuotų standartinių socialinių apklausų klausimų formuluočių šaltiniu. Naudodamiesi šiuo banku mokslininkai ir tyrėjai galės rasti ir savo tyrimuose panaudoti jau išbandytus kokybiškus apklausų instrumentarius. Be to, LiDA ir kitos CESSDA ERIC narės vysto ir kitokio pobūdžio nei apklausų ar istorinės statistikos duomenų archyvavimo standartus bei technologijas. Šiuo požiūriu išskirtinės yra pastangos parengti kokybinių duomenų, piliečių mokslo projektų duomenų ir informacijos apie politinę sistemą archyvavimo infrastruktūras. Taip CESSDA ERIC prisideda prie pasaulinės technologinės pažangos ir geriausių praktikų sklaidos į susijusias sritis. Betarpiškas ir tiesioginis LiDA dalyvavimas šiuose procesuose suteikia galimybę perkelti vystomas pažangias technologijas ir standartus į Lietuvą ir paskatinti giminingas institucijas (statistinių duomenų bankus ir pan.) naudoti gerosios pasaulinės praktikos pavyzdžius savo veikloje.</p>
<p>5.2. Narystės tarptautinėje MTI suteikiama pridėtinė vertė (Aprašo 26.1 p.)</p>	<p>Žmonių nuomonės, požiūriai ir elgsena yra pagrindiniai socialinių mokslų srities mokslininkų tyrimų objektai. Ilgalaikės jų raidos ir tarptautinio palyginimo tyrimai reikalauja duomenų šaltinių, kuriuose nuomonės, požiūriai ir elgsena būtų tiriami ilgą laiką ir skirtingose šalyse. Šiuolaikiniai socialinių mokslų srities tyrimai ir eksperimentinė plėtra vis sunkiau įsivaizduojami be empirinių duomenų analizės ir interpretacijos. Todėl socialinių mokslų duomenų archyvai yra neatsiejama socialinių mokslų dalis, kuri užtikrina mokslininkams prieigą prie ilgalaikių ir tarptautinių duomenų. Nacionaliniai sertifikuoti ir šiuolaikinius standartus atitinkantys socialinių mokslų archyvai ne tik teikia prieigą prie duomenų, tačiau įgyvendina ir griežtą tyrimų kokybės kontrolę, todėl į viešą prieigą patenka tik pagal duomenų archyvavimo standartus aprašyti bei aukštus validumo ir patikimumo standartus atitinkantys tyrimai, jų duomenys ir papildoma medžiaga (klausimynai, tyrimų aprašai, techninės ataskaitos ir pan.). Taip pat jie siekia ugdyti duomenų kultūrą ir naudojimą vykdydami duomenų paieškos, duomenų valdymo ir duomenų analizės mokymus. Be to, nacionalinių duomenų archyvų tarptautinės organizacijos (tokios kaip CESSDA ERIC) kuria ir tobulina duomenų kuravimo standartus, paslaugas ir įrankius bei teikia vieningą prieigą prie skirtingų šalių duomenų išteklių. Profesionalaus nacionalinio socialinių mokslų archyvo vystymas leidžia lengviau prisitaikyti prie didėjančios (mokslinių) duomenų svarbos ir įgalina efektyvesnę mokslinių tyrimų poveikį visuomenės darniai raidai.</p> <p>LiDA kaip nacionalinio CESSDA ERIC Paslaugų teikėjo vertė nacionaliniu mastu gali būti apibrėžiama per mokslininkų, tyrėjų ir kitų duomenų vartotojų poreikių tenkinimą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palengvinamas duomenų prieinamumas mokslinės analizės tikslais ir stiprinama MTEP kokybė: <ul style="list-style-type: none"> ○ Duomenys prieinami internetu ir nemokamai. Šiuo metu LiDA valdo ~900 duomenų rinkinių, kurių dalis atverta naujojoje platformoje https://lida.dataverse.lt; taip pat prieinami išsamūs duomenų aprašai lietuvių ir anglų kalbomis su visa dokumentacija (klausimynai,

ataskaitos ir kt.); sutvarkyti ir išvalyti duomenys prieinami įvairiais standartiniais duomenų formatais (SPSS, CSV ir kt.); užtikrinama galimybė internetinei duomenų peržiūrai).

- Užtikrinamos geresnės galimybės Lietuvos tyrėjams įgyvendinti EMTE darbotvarkėje³ numatytą 2022-2024 m. veiksmą nr. 1. ir **laikytis „FAIR“ ir „Open Science“ principų** atveriant savuosius duomenų rinkinius pakartotiniam naudojimui pagal aukštus kokybės, etikos ir saugumo standartus.
- Užtikrinama **Lietuvos socialinių mokslų tyrėjų deponuojamų duomenų rinkinių integracija į nacionalinius ir tarptautinius tinklus** – LiDA tampa partneriu tarpininkaujant tarp Lietuvos tyrėjų ir duomenų savininkų bei tarptautinių duomenų archyvų, ir tokiu būdu užtikrina, kad Lietuvos tyrėjų sugeneruoti duomenys būtų randami ir prieinami įvairiose užsienio duomenų naudotojų bendruomenėse (pvz., CESSDA ERIC): LiDA laikosi tarptautinių duomenų ir metaduomenų standartų (DDI, DataCite, Dublin Core, OpenAIRE etc.); vykdo duomenų rinkinių integraciją į tarptautinius duomenų registrus (pvz., [OpenAIRE](#)); taip pat vykdo duomenų rinkinių integraciją į nacionalines bibliotekines sistemas (pvz., Lietuvos virtualią akademinę biblioteką, [www.lvb.lt](#)); užtikrina atvirą prieigą prie metaduomenų per OAI-PMH protokolą.
- **Telkiama duomenų naudotojų bendruomenė ir kuriama duomenų kultūra** (angl. *data culture*), taip prisidedant prie tyrėjų kompetencijos ugdymo. LiDA turi daugiau nei 3000 unikalių vartotojų, o vien 2021-2022 m. duomenų rinkiniai buvo parsisiųsti net 2486 kartų. LiDA skatina antrinę socialinių mokslų duomenų analizę, propaguoja duomenų pateikimo ir dokumentavimo standartų ir procedūrų laikymąsi (pvz., duomenų valdymo planai), tokiu būdu keliant bendrą metodologinę socialinių mokslų kultūrą Lietuvoje.
- **Kuriamos prielaidos inovacijų, grįstų socialinių mokslų duomenimis, kūrimui.** Skatinamos inovacijos duomenų skaitmeninimo, kaupimo, bei sklaidos srityse per unikalių sprendimų kūrimą, gerosios praktikos ar technologijų perkėlimą.

Viena svarbiausių verčių - LiDA ir CESSDA ERIC kaupiami bei saugomi socialinių mokslų duomenų masyvai užtikrina galimybes Lietuvos mokslininkams ir tyrėjams efektyviausiu būdu (per vieningos prieigos portalus) pasiekti **aukštos kokybės duomenis antrinei analizei atlikti. LiDA archyvuoja ir viešai** prieigai publikuoja aukštos metodologinės kokybės ir svarbos nacionalinių bei tarptautinių apklausų tyrimų duomenis ir jų detalizuotus aprašus (metaduomenis) lietuvių ir anglų kalbomis. Archyve taip pat kaupiami istorinės statistikos duomenys bei informacija apie Lietuvos politinę sistemą, kurie publikuojami laikantis tarptautinių standartų bei reikalavimų su detalizuotais aprašais (metaduomenimis) lietuvių ir anglų kalbomis. Savo ruožtu, CESSDA ERIC teikia centralizuotą vieningą prieigą prie Europos šalių duomenų archyvuose saugomų duomenų. Taip sudaromos sąlygos Lietuvoje atliktų tyrimų duomenims patekti Europos mokslininkų akiratin, kurie gali nagrinėti Lietuvos atvejį lyginamojoje perspektyvoje sukurdami naujas žinias apie Lietuvos visuomenės raidos tendencijas. Be to, į CESSDA ERIC Duomenų katalogą (<http://datacatalogue.cessda.eu>) integruoto daugiakalbio tezauro (ELSST, <https://thesauri.cessda.eu>) panaudojimas leidžia surasti ir ne tik savo, bet ir kitose Europos šalyse atliktus tyrimus (netgi jei jų aprašai pateikiami ne anglų, o nacionalinėmis kalbomis). Todėl **pagrindinis dalyvavimo CESSDA ERIC infrastruktūroje privalumas yra duomenų prieinamumo antrinei Lietuvos (ir Europos bei pasaulio) HSM mokslininkų ir tyrėjų analizei atlikti**

³ European Research Area Agenda https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2021-11/ec_rtd_era-policy-agenda-2021.pdf

užtikrinimas. LiDA ir CESSDA ERIC plėtra sukurs patogiausias ir efektyviausias prieigos prie Europos socialinių mokslų duomenų išteklių galimybes naudojant vieningus standartus, paslaugas ir programinę įrangą.

LiDA ir kitos CESSDA ERIC šalys narės yra sukaupusios daug patirties bei turi reikiamą kvalifikaciją ir išteklius **ugdyti socialinių mokslų srities mokslininkų ir tyrėjų metodologinę kompetenciją**. Empirinių duomenų analizės mokymai yra svarbus kiekvieno Europos socialinių mokslų duomenų archyvo veiklos komponentas. Šioje srityje išskirtinos įvairios Vokietijos GESIS (angl. *GESIS-Leibniz Institute for the Social Sciences*), Šveicarijos FORS (angl. *Swiss Foundation for Research in Social Sciences*) ir Jungtinės Karalystės Duomenų tarnybos (angl. *United Kingdom Data Service*) metodologinio mokymo iniciatyvos (mokymai, vasaros mokyklos, metodologiniai seminarai ir pan.). Paprastai, archyvai orientuojasi į naujoviškų metodų pristatymą socialinių mokslų bendruomenei (o neretai ir patys atlieka tyrimus metodologinių inovacijų srityje; šiuo požiūriu ypač išsiskiria GESIS, turintis visą metodologinių tyrimų padalinį), taip didindami ir plėsdami jos metodologinę kompetenciją. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama duomenų paieškos ir duomenų valdymo mokymų bei metodinės medžiagos kūrimui. Pavyzdžiui, CESSDA ERIC sukūrė „Duomenų valdymo vadovą“ (angl. *Data Management Expert Guide*, www.cessda.eu/DMGuide). Šiame kontekste LiDA taip pat nėra išimtis. LiDA jau yra publikavusi metodinių priemonių lietuvių kalba. Pavyzdžiui:

- Norkus, Z., Morkevičius, V. (2011). Kokybinė lyginamoji analizė. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA). https://www.fsf.vu.lt/users/zennor/download/2011-12_m_pavasario_semestras/QCA_turinys.pdf
- Čekanavičius, V; Murauskas, G. (2014). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. Vilniaus universiteto Leidykla. <http://www.statistika.mif.vu.lt/wp-content/uploads/2014/04/regresine-analize.pdf>

Atsižvelgdami į santykinai žemą metodologinę Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkų ir tyrėjų kompetenciją, LiDA sukūrė ir įvadinį kursų ir duomenų analizę priemonių. Pavyzdžiui:

- Morkevičius, V., Telešienė, A., & Žvaliauskas, G. (2008). Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVivo ir Text Analysis Suite. Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas.

Visos šios priemonės orientuotos į praktinį darbo su duomenimis ar duomenų analizės mokymą, t. y. jos parengtos taip, kad mokslininkai ir tyrėjai galėtų savarankiškai mokytis naudodami archyve saugomus duomenis. Tokiu būdu efektyviai užtikrinama metodologinio Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkų ir tyrėjų išprusimo bei naujų tyrimų metodikų išmanymo plėtra. LiDA integracija į CESSDA ERIC užtikrins dar didesnę mokymų ir metodinės medžiagos apie duomenų paiešką, duomenų valdymą ir duomenų analizę prieinamumą Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei.

CESSDA ERIC ir šalyse narėse nuolat **kuriami ir tobulinami duomenų kuravimo standartai, paslaugos bei technologijos** prisideda prie empirinių socialinių mokslų plėtros visame pasaulyje, todėl tiesioginis LiDA dalyvavimas šiuose procesuose suteiks galimybę perkelti vystomas pažangias technologijas ir standartus į Lietuvą bei skatins naudotis gerosios pasaulinės praktikos pavyzdžiais:

- CESSDA ERIC ir šalių narių archyvai yra aktyvūs duomenų kuravimo laikantis „FAIR“ principų įgyvendintojai ir puoselėtojai, todėl Lietuvos narystė CESSDA ERIC užtikrins šių principų diegimą ir perdavimą Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei.
- CESSDA ERIC yra vienas iš pagrindinių duomenų aprašymo standarto DDI (angl. *Data Documentation Initiative*) vystytojų. Ši organizacija dalyvauja ir rengiant bei atnaujinant rekomenduojamų ir privalomų DDI laukų sąvadą, kuris naudojamas aprašant duomenis visuose pagrindiniuose

pasaulio duomenų archyvuose. Šis standartas potencialiai gali tapti pagrindiniu socialinių mokslų duomenų archyvavimo standartu, taigi LiDA dalyvavimas CESSDA ERIC veiklose užtikrins nuolatinį lietuviškos DDI versijos atnaujinimą ir priežiūrą, sudarydamas geriausias galimybes Lietuvos mokslininkams ir tyrėjams archyvuoti ir publikuoti sukuriamus duomenis.

- CESSDA ERIC ir šalys narės kuria ir kitus archyvavimo standartus, paslaugas bei technologijas. Šiuo požiūriu svarbiausios yra pastangos vystyti kokybinių duomenų ir informacijos apie politinę sistemą archyvavimo infrastruktūras, daugiakalbius tezaurus (žr. <https://thesauri.cessda.eu>) ir klasifikatorius (kontroliuojamus žodynus, žr. <https://vocabularies.cessda.eu>), daugiakalbį kiekybinių tyrimų (apklausų) klausimų banką (žr. www.cessda.eu/Tools/EQB), duomenų kokybės tikrinimo įrankius ir internetinės duomenų analizės platformas. LiDA tapus CESSDA ERIC nacionaliniu Paslaugų teikėju visos šios technologijos, standartai ir paslaugos taps prieinamos Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei.

Taip pat pabrėžtina LiDA, kaip mokslinių tyrimų infrastruktūros, **svarba tarpkryptiniams bei tarpsritiniams tyrimams**. Archyve yra įvairių mokslo sričių duomenų rinkinių. Duomenų rinkinių aprašymuose (laikantis standartizacijos) nurodomos temos, o ne mokslo kryptys ar šakos, tad duomenų rinkiniai nėra apibrėžti vienos mokslo šakos/krypties/srities rėmuose. Visgi, dažniausiai LiDA paslaugomis naudojasi šių mokslo krypčių atstovai: sociologai, politologai, sveikatos mokslų, teisės ir ekonomikos sričių specialistai, psichologai, istorikai, kriminologai ir kt.

LiDA veiklos **svarbios ir tarptautiniu mastu**. LiDA atveria Lietuvos tyrėjų duomenis pasauliui, tuo pačiu Lietuvos duomenų naudotojams atveriami prieiga prie tarptautinių duomenų rinkinių lietuvių kalba. Be to, LiDA istorinės statistikos duomenų rinkiniai apima ne tik Lietuvos, bet ir Baltijos šalių duomenis, tad yra aktuali duomenų šaltinių mūsų artimiausioms kaimynėms Latvijai ir Estijai. LiDA bendradarbiauja su CESSDA ERIC ir tokiu būdu patiprina tarptautines MTI vertes. CESSDA ERIC teikiamos ir koordinuojamos mokslinių tyrimų duomenų kuravimo paslaugos, jų dokumentavimo kokybės bei etikos standartai ypatingai svarbūs Europos mokslinių tyrimų erdvėje. Vieninga ir inovacijomis paremta prieiga prie duomenų išteklių atitinka naujos kartos socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimų poreikius. CESSDA ERIC veiklos transformuoja socialinių mokslų duomenų naudotojų patirtis, kuria duomenų kultūrą institucijose, nacionaliniu mastu ir globaliai. Savo ruožtu tai duomenų naudotojus įgalina kurti duomenimis grįstus siūlymus Europos socialinių bei ekonominių iššūkių sprendimui.

LiDA atveju galima kalbėti ne tik apie potencialias, bet ir jau **išsipildžiusias vertes**. 5.1. skilties pradžioje minėjome institucijas, kurios bendradarbiauja ir deponuoja savo tyrimų duomenis į LiDA. 2 lentelėje pateikiami **sukurtos vertės ir MTI panaudos pavyzdžiai**. Šios vertės sukurtos per eksperimentinės ir socialinės plėtros darbus, MTEPI paslaugas, mokslinius tyrimus ir tyrėjų gebėjimų ugdymą.

2 lentelė. LiDA sukurtos vertės ir MTI panaudos pavyzdžiai*.

Vertė	Nuo įkūrimo pradžios 2006 m.	2018-2022 m.
Publikuoti apklausų duomenų rinkiniai	374	71
Publikuoti istorinės statistikos duomenų rinkiniai	262	201

Publikuoti politinės sistemos duomenų rinkiniai	255	51
Iš jų tarptautinių programų duomenys lietuvių k.	Europos socialinis tyrimas: 27 duomenų rinkiniai (d. r.); Tarptautinė socialinio tyrimo programa: 11 d. r.; Europos rinkimų studija: 3 d. r.; Europos vertybių studija: 2 d. r.	
Duomenų rinkinių naudojimas	> 3000 unikalių vartotojų	>2400 duomenų parsisiuntimų vien per 2021-2022 m. [<i>įdiegus Dataverse programinę įrangą galima nauja statistika</i>]
Kalbinis integravimas į tarptautines duomenų paieškos sistemas	ELSST lietuvių k. versija [https://elsst.cessda.eu] CESSDA kontroliuojamų žodynų lietuvių k. versijos [https://vocabularies.cessda.eu/]	Atnaujintas ELSST daugiakalbis tezauro lietuvių k.; kasmet vykdyti tezauro versijos pakeitimai lietuvių k.: pridėti (išversti į liet. k.) nauji terminai, nenaudotini terminai, terminų įrašai, pašalinti nenaudotini terminai, redaguoti terminų naudojimo ir istorijos įrašai. Sukurtos 7 CESSDA kontroliuojamų žodynų lietuvių k. versijos.
Neformalaus ugdymo programos	28	21
Mokymai, seminarai ir kt. tyrėjų gebėjimų ugdymas	95	74 mokymai: 645 akad. val., 1233 dalyviai; išduoti 962 registruoti pažymėjimai
Išorės vartotojams suteiktų paslaugų skaičius (skaičiuojami tik juridiniai asmenys; neskaičiuojami fiziniai asmenys)	27	27
Pajamos, gautos už išorės vartotojams suteiktas paslaugas	33,6 (tūkst. Eur)	33,6 (tūkst. Eur)
Disertacijos	Viso 20 disertacijų rėmėsi LiDA duomenimis ar medžiaga. Disertacijos duomenis deponavo, pavyzdžiui: 1. 2012 m. Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos „Geriausios disertacijos“ konkurso nugalėtoja HSM srityje G. Rapolienė, disertacija „Ar senatvė yra stigma?“. 2. 2013 m. A. Krašenkienės disertacija „Lietuvos profesinės sąjungos: sandara, narystė ir efektyvumas“.	14 disertacijų rėmėsi LiDA duomenimis ar medžiaga. Disertacijos duomenis deponavo, pavyzdžiui: – Budžytė, Agnė (2021). Energijos technologijų rizikos suvokimas ir socialinis priimtumas klimato kaitos kontekste: daktaro disertacija : socialiniai mokslai, sociologija (S 005). Kauno technologijos universitetas
Magistro darbai (lv.lt duomenimis)	[<i>nėra duomenų</i>]	Viso 68 magistro darbai rėmėsi LiDA duomenimis ar medžiaga

	Bakaluro darbai (Iv.lt duomenimis)	[<i>nėra duomenų</i>]	Viso 16 bakaluro darbų rėmėsi LiDA duomenimis ar medžiaga
	Apdovanojimai	-	2021 m. Lietuvos sociologų draugijos ir LiDA įsteigtas „Prof. Juozo Leonavičiaus vardo apdovanojimas už indėlį į Lietuvos mokslo duomenynų vystymą“. Įteikti dveji apdovanojimai
	Konsultacijos ir paslaugos mokslo projektams (projektų sk.)	37	30
	Straipsniai mokslo žurnaluose, cituojantys LiDA duomenis ar medžiagą	40	30
	Monografijos, cituojančios LiDA duomenis ar medžiagą	3	1
	<p>* <i>Visas publikacijų, mokymų ir mokymų medžiagos bei konsultuotų projektų sąrašas pateikiamas 2 priede.</i></p> <p>** <i>LiDA paminėjimas nuorodose. Dažnu atveju naudojant duomenis LiDA nėra cituojamas ar paminimas, tad čia pateikiama tik ta maža dalis produkcijos, kur yra nuoroda į LiDA, „HSM duomenų archyvą“ ar lidata.eu (senoji archyvo platforma).</i></p>		
5.3. Narystės tarptautinėje MTI atitiktis ilgalaikiams MTI politikos prioritetams (Aprašo 26.2 p.)	<p>Lietuvos narystė CESSDA ERIC ir stipraus nacionalinio socialinių mokslų duomenų archyvo palaikymas atitinka įvairių tarptautinių organizacijų ir forumų duomenų ir MTI politikos prioritetus, kuriuose akcentuojama, kad valstybės institucijų arba už viešus pinigus sukurti duomenys turi būti atviri ir kuo plačiau prieinami, pakartotinai panaudojami ir tinkamai kuruojami (išsamiai aprašomi, struktūruojami, susiejami su kitais duomenimis ir užtikrinama jų turinio kokybė):</p> <ul style="list-style-type: none"> • G8 2013 m. patvirtintos Atvirų duomenų chartijos (https://opendatacharter.net) principus: 1) vieši duomenys turi būti iš principo atviri (angl. <i>open by default</i>), 2) atveriami duomenys turi būti savalaikiai, tikslūs, išsamūs ir suprantami, 3) prieinami visiems ir įvairiais formatais, 4) sąveikūs ir tinkamai (pagal standartus) aprašyti, 5) atveriami duomenys turėtų skatinti geresnį valdymą, skaidrumą ir piliečių įsitraukimą, 6) įtraukų socialinį, ekonominį ir kultūrinį vystymąsi ir inovacijas. • G7 lyderių komunikato po Hirošimos susitikimo 2023 m. 40-tajame punkte deklaruoto siekio skatinti atvirąjį mokslą, visiems prieinamai skleidžiant mokslines žinias ir valstybės finansuojamų mokslinių tyrimų rezultatus, įskaitant tyrimų duomenis ir mokslines publikacijas, vadovaujantis „FAIR“ (angl. <i>Findable, Accessible, Interoperable, Reusable</i>, www.go-fair.org/fair-principles) duomenų principais. Tai duos naudos mokslininkams ir visuomenei bei prisidės prie žinių ir inovacijų kūrimo bei pasaulinių iššūkių sprendimo. • Jungtinių Tautų Darna vystymosi tiksluose įvardytą nuostatą, kad atvirasis mokslas ir viešai prieinami jo produktai yra viena iš būtinų sąlygų pasiekti tikslus, užpildyti mokslo, technologijų ir inovacijų spragas bei įgyvendinti žmogaus teisę į mokslą. • Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (angl. <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>, UNESCO) atviros prieigos vystymo ir skatinimo politikos gairių (https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000215863) nuostatą, kad atvira prieiga apima visus mokslinio proceso rezultatus, įskaitant duomenis, kurių atvėrimas ir dalijimasis yra būtina sąlyga kurti žinių bendruomenes ir žinių visuomenę. 		

- **UNESCO** 2021 m. priimtose [Atvirojo mokslo rekomendacijose](#) įvardytus svarbiausius uždavinius (šalia kitų) investuoti į atvirojo mokslo infrastruktūrą ir paslaugas, investuoti į žmogiškuosius išteklius, mokymą, švietimą, skaitmeninį raštingumą ir atvirojo mokslo gebėjimų stiprinimą, puoselėti atvirojo mokslo kultūrą, skatinti naujoviškus atvirojo mokslo metodus įvairiuose mokslinio proceso etapuose.
- **Tarptautinės mokslo tarybos** (angl. *International Science Council, ISC*) [vizijoje](#) numatytą siekį – sukurti visuotinę ir lygiateisę prieigą prie mokslinių žinių, duomenų ir informacijos – ir tuo tikslu sukurtos tarpdisciplininės organizacijos „**Pasaulio duomenų sistemos**“ (angl. *World Data System, WDS*, <https://worlddatasystem.org>) misiją – skatinti ilgalaikį ir tvarų kokybiškų mokslinių duomenų kuravimą bei visuotinę ir lygiateisę prieigą prie gamtos, socialinių ir humanitarinių mokslų duomenų paslaugų, produktų ir informacijos. Įgyvendindama šią misiją organizacija koordinuoja ir palaiko patikimas mokslinių duomenų infrastruktūras ir paslaugas, kurios užtikrina svarbių duomenų rinkinių ilgalaikį saugojimą, atvirą prieigą prie jų ir pakartotinį naudojimą.
- **Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos** (EBPO) 2007 m. rekomendacijas ir gaires dėl prieigos prie mokslinių duomenų (www.oecd.org/sti/inn/38500813.pdf), kuriose (tarp kitų dalykų) teigiama, kad kokybiška prieiga prie ir dalijimas duomenimis: 1) skatina tyrimų ir nuomonių įvairovę, 2) skatina naujus tyrimus ir naujoviškus tyrimo metodus, 3) įgalina naujų ir alternatyvių hipotezių tikrinimą, 4) įgalina duomenų rinkimo ir matavimo metodų tyrimus, 5) gerina naujų mokslininkų rengimo sąlygas, 6) įgalina naujų, pirminių tyrėjų nenumatytų, temų tyrinėjimą, 7) leidžia kurti naujus duomenų rinkinius apjungiant duomenis iš skirtingų šaltinių.
- **Europos Sąjungos** 2019-2024 m. [Strateginės darbotvarkės](#) tikslą – vystyti stiprius ir gerai išvystytus ekonominius pagrindus – atliepiančią skaitmeninės revoliucijos iššūkius ir kuriant reikalingą skaitmeninę, ryšių, paslaugų, duomenų ir valdymo infrastruktūrą.
- **Europos Komisijos** 2019-2024 m. [prioriteto](#) – Europos prisitaikymo prie skaitmeninio amžiaus – siekį pirmą kartą ir nustatinėti standartus srityse susijusiose su duomenimis, technologijomis ir infrastruktūra. Tarp numatomų žingsnių siekiant šio tikslo yra siekiai plėsti prieigą prie aukštos kokybės duomenų, kartu užtikrinant asmens ir jautrių duomenų apsaugą, sukurti vieningą duomenų rinką, kuri skatintų duomenų naudojimą ir pakartotinį naudojimą, investuoti į naujos kartos įrankius ir infrastruktūras duomenims tvarkyti ir saugoti.
- **Europos Komisijos** 2020 m. patvirtintos „[Europos duomenų strategijos](#)“ tikslą sukurti vieningą duomenų infrastruktūrą Europoje, kurioje (tarp kitų uždavinių) numatoma atverti kuo daugiau visuomenei reikšmingų duomenų.
- **Europos Komisijos** 2022-2024 m. „[Europos mokslinių tyrimų erdvės strateginės darbotvarkės](#)“ 1-ą veiklos sritį, kurioje siekiama užtikrinti žinių ir duomenų dalijimąsi bei pakartotinį mokslo produktų naudojimą, taip pat 8 veiklos sritį, kurioje siekiama stiprinti mokslinių tyrimų infrastruktūrą tvarumą, prieinamumą ir atsparumą.
- **Europos Sąjungos** 2021-2027 m. Bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų strategijos „[Europos horizontas](#)“ siekius plėtoti atvirąjį mokslą ir jo produktus bei remti atvirojo mokslo infrastruktūras, taip užtikrinant tyrimų kokybę, efektyvumą ir atliepiamumą visuomenės poreikiams.
- **Europos Sąjungos** 2009 m. **Baltijos jūros regiono** [strategijos](#) tikslo – didinti regiono klestėjimą – įgyvendinimą politinėje srityje „Inovacijos“. 2021 m. veiklos [plane](#) pažymima, kad naujos skaitmeninės technologijos

transformuoja visuomenę, todėl būtina kurti bendrus standartus ir harmonizuoti duomenų sprendimus siekiant, kad regionas klestėtų.

- **Europos Sąjungos Tarybos** 2015 m. išvados „Dėl atvirų, duomenimis grįstų ir tinklinių mokslinių tyrimų, kaip greitesnių ir platesnių inovacijų varomosios jėgos“ (9360/15/Council, 2015-05-29) nuostatas, kuriose (tarp kitų dalykų) teigiama, kad 1) mokslinių duomenų atvirumas didina viešojo finansavimo efektyvumą, 2) būtina kurti duomenų dalijimosi, naudojimo, pakartotinio naudojimo ir sąveikumo infrastruktūras, kurios pagrįstos bendrais standartais, 3) būtina gerinti mokslininkų, tyrėjų ir bendrai visuomenės duomenų gebėjimus (angl. *data skills*), 4) svarbu kurti elektronines infrastruktūras (teikiančias duomenų ilgalaikio saugojimo, pakartotinio naudojimo ir galimybės analizuoti duomenis paslaugas), europinius mokslininkų ir kompetencijos centrų tinklus, 5) duomenų randamumas, prieinamumas, įvertinamumas, panaudojamumas ir sąveikumas (angl. *discoverable, accessible, assessable, reusable and interoperable*) ženkliai didina inovacijų potencialą, 6) svarbu taikyti atvirus standartus, licencijas, formatus ir programinės įrangos sprendimus siekiant mokslinių duomenų pakartotinio naudojimo ir mokslinių procesų perkeliamumo (angl. *re-producible*), 7) svarbus pasaulinis ir tarpdisciplininis duomenų dalijimasis ir sąveikumas, kuris užtikrina platesnį atskirų duomenų rinkinių panaudojamumą.
- **Europos Sąjungos Tarybos** 2016 m. išvados „Dėl perėjimo prie Atvirojo mokslo sistemos“ (9526/16/Council, 2016-05-27) nuostatas, kuriose (tarp kitų dalykų) teigiama, kad 1) būtina didinti duomenų kuravimo žinias vykdant mokymus ir žinomumo didinimo renginius, 2) svarbu užtikrinti, kad duomenų valdymo planai taptų integralia mokslinių tyrimų proceso dalimi, 3) optimalus mokslinių duomenų pakartotinis naudojimas įmanomas tik jei duomenys atitinka „FAIR“ principus ir saugomi saugiose bei patikimose aplinkose, 4) svarbus mokslinių duomenų ilgalaikis saugojimas ir kuravimas laikantis tarptautinių metaduomenų standartų.
- **Europos Komisijos** rekomendacijos „Dėl mokslinės informacijos prieigos ir saugojimo“ (2018/780/EU, 2018-04-25) principus: 1) už viešus pinigus sukurti moksliniai duomenys turi būti iš principo atviri, 2) duomenų valdymo planavimas turi tapti standartine moksline praktika, 3) už viešus pinigus sukurti moksliniai duomenys turi būti saugomi laikantis plačiai pripažintų praktikų, taisyklių ir standartų, įskaitant „FAIR“ principus, 4) turi būti sukurta atviro mokslo technologinė aplinka, apimanti visus mokslinių tyrimų rezultatus ir etapus mokslinių duomenų gyvavimo cikle (duomenis, publikacijas, programinę įrangą, metodus, procedūras ir t. t.), 5) turi būti kuriamos skaitmeninės duomenų saugojimo ir prieigos infrastruktūros, kurios įgalina tyrėjus valdyti, saugoti ir teikti prieigą prie sukurtų duomenų, 6) turi būti kuriamos mokymų ir švietimo programos apie atvirą prieigą, atvirą mokslą, duomenų valdymą, duomenų kuravimą ir ilgalaikį saugojimą, kurios skatintų mokslininkų ir institucinius pokyčius, susijusius su duomenų kultūros plėtra.
- **Europos Komisijos** komunikato „Link bendros europinės duomenų erdvės“ (COM(2018) 232 final, 2018-04-25) nuostatas, kuriose (tarp kitų dalykų) teigiama, kad 1) duomenys yra pagrindinis Skaitmeninės vieningosios rinkos resursas, o optimalus duomenų naudojimas gali padėti ilgiau ir sveikiau gyventi mažiau streso keliančioje ir labiau gamtai draugiškoje aplinkoje, 2) visi mokslininkų atliekami tyrimai turi būti atviri visuose etapuose nuo projekto planavimo, metodologijos vystymo ir darbų vykdymo principų iki rezultatų sklaidos; tik taip nauji tyrimai gali remtis ankstesnių tyrimų patirtimi, kas skatina jų kokybę, išvengiama dubliavimosi ir skatinamas pakartotinis naudojimas, kas savo ruožtu didina mokslo poveikį visuomenei.

Svarbu ir tai, kad **Europos mokslinių tyrimų infrastruktūrų strategijos forumas** (angl. *European Strategy Forum on Research Infrastructures*, ESFRI) į nuolat atnaujinamą **Europos mokslinių tyrimų infrastruktūrų kelrodį** (paskutinis atnaujinimas vykdytas 2021 m., žr. <https://roadmap2021.esfri.eu>) CESSDA ERIC įtraukė dar 2006 m., o 2016 m. CESSDA ERIC suteiktas Gairių (angl. *Landmark*) infrastruktūros statusas. Šis statusas suteikiamas infrastruktūroms, kurios buvo kuriamos vadovaujantis ESFRI kelrodžiu ir šiuo metu sudaro pagrindą Europos mokslinių tyrimų erdvės konkurencingumui, ir kurioms ES numatė tolesnę paramą ir investicijas. CESSDA ERIC siekia tapti šiuo metu aktyviai kuriamo **Europos atvirojo mokslo debesies** (angl. *European Open Science Cloud*, EOSC) sudedamąja dalimi, teikiančia vieningą paneuropinę prieigą prie socialinių mokslų duomenų ir taip mažinančia duomenų infrastruktūrų fragmentaciją bei užtikrinančia socialinių mokslų duomenų sąveikumą su kitais Europoje kuriamais duomenimis.

Lietuvos narystė CESSDA ERIC užtikrina Lietuvos socialinių mokslų duomenų ilgalaikį saugojimą ir kuravimą laikantis aukščiausių tarptautinių standartų (įskaitant „FAIR“ duomenų principus), leidžia plėtoti atvirą prieigą prie aukštos kokybės mokslinių tyrimų, išplečia Lietuvos ir Europos mokslininkų galimybes vykdyti tyrimus, analizuojančius Lietuvos atvejį istorinėje ir tarptautinėje lyginamojoje perspektyvoje, gerina Lietuvos mokslininkų pasirengimą tapti atvirojo mokslo dalimi, padeda plėtoti duomenų kultūrą vykdant atviros prieigos, duomenų paieškos, duomenų valdymo, kuravimo, ilgalaikio saugojimo ir analizės mokymus. Dalyvavimas CESSDA ERIC taip pat prisideda prie pasaulinio ir tarpdisciplininio duomenų dalijimosi, kuris užtikrina platesnį Lietuvos socialinių mokslų duomenų rinkinių panaudojamumą. Integracija į CESSDA ERIC atveria Lietuvos duomenis Europos tyrėjams, o Lietuvos tyrėjams tampa lengviau rasti ir panaudoti Europoje kuriamus duomenis. Atvira prieiga prie svarbių empirinių tyrimų duomenų leidžia juos naudoti žurnalistams, ekspertams ir apskritai visuomenei taip gerinant viešųjų diskusijų kokybę ir tobulinant valdžios veiksmus bei tiksliau atliepant visuomenės poreikius.

Lietuvos narystė CESSDA ERIC taip pat atitinka **nacionalinius** duomenų ir MTI politikos prioritetus:

- CESSDA ERIC (ir LiDA kaip nacionalinis atstovas) yra įtraukti į tarptautinių **MTI, kurių veikloje tikslinga dalyvauti nacionalinėms infrastruktūroms, sąrašą** patvirtintą „Investicijų į mokslinių tyrimų infrastruktūras 2015-2022 metų prioritetų“ 2 priede (LR Švietimo ir mokslo ministro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. V-1269), kuriame teigiama, kad integracija į CESSDA ERIC prisidės prie modernių ugdymosi technologijų ir procesų bei IRT infrastruktūros, debesų kompiuterijos sprendimų ir paslaugų.
- Lietuvos mokslo tarybos (LMT) kas penkis metus sudaromame **Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrų kelrodyje** (Lietuvos mokslo taryba, 2015), LiDA įvardintas nacionalinės reikšmės HSM infrastruktūra. Kelrodyje teigiama, kad visapusiškas visuomenės pažinimas neįmanomas be ilgalaikių empirinių tyrimų, o jų duomenys turi būti laisvai prieinami mokslininkams ir kitiems suinteresuotiems asmenims.
- LiDA infrastruktūra, suteikianti galimybes deponuoti socialinių mokslų tyrimų duomenis Lietuvos tyrėjams, sudaro geresnes sąlygas įgyvendinti **LMT „Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gairių“** (2016 m. vasario 29 d. LMT nutarimas Nr. VIII-2) tikslus: 1) užtikrinti mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą ir mokslinių žinių apykaitą, 2) skatinti didesnę mokslininkų bendradarbiavimą ir mažinti galimai vienodų ir nekoordinuotų tyrimų skaičių, 3) didinti mokslinių tyrimų rezultatų patikimumą, skaidrų duomenų gavimą ir palaikymą, puoselėti akademinę etiką, 4) sudaryti sąlygas didesnei mokslo rezultatų socialinei bei ekonominei grąžai.

	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalinio lygmens Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ vienu iš trijų esminių tikslų įvardijamas sumanus valdymas, kurio esminėmis sąlygomis įvardijama strategiškai pajėgi valdžia ir visuomenės poreikius atitinkantis valdymas. LiDA kataloguose saugomi duomenys sukuria papildomas galimybes formuoti įrodymais grįstą viešąjį valdymą bei politiką Lietuvoje, nes teikiama atvira ir struktūruota prieiga prie įvairių duomenų apie socialinę, politinę, ekonominę, kultūrinę ir demografinę raidą, įskaitant duomenis apie asmens ir socialinę gerovę, socialinę nelygybę, socialinės politikos vertinimus, kas ypač svarbu atitinkamoms centrinės valdžios įstaigoms ir organizacijoms. • Narystė CESSDA ERIC taip pat atitinka „2021-2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programos“ 1 prioriteto „Konkurencingesnė ir pažangesnė Lietuva“ 1.1 konkretų uždavinį „Plėtoti ir stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacinius pajėgumus ir diegti pažangiąsias technologijas“, kuriame numatoma skatinti mokslo ir studijų institucijų įsitraukimą į tarptautines mokslinių tyrimų infrastruktūras, taip pat 1.2 konkretų uždavinį „Pasinaudoti skaitmeninimo teikiama nauda piliečiams, įmonėms, mokslinių tyrimų organizacijoms ir valdžios institucijoms“, kuriame numatoma siekti didesnio tarptautinio mokslo rezultatų matomumo, planuojama investuoti į mokslo duomenų atvėrimą bei integraciją į Europos atvirojo mokslo debesiją, atveriant ir sutvarkant mokslinių tyrimų duomenis pagal „FAIR“ principus. Taip pat atitinka šios programos 4 prioriteto „Socialiai atsakingesnė ir įtraukesnė Europa“ 4.2 konkretų uždavinį „Gerinti švietimo ir mokymo sistemų kokybę, įtraukumą, veiksmingumą ir jų aktualumą darbo rinkos atžvilgiu, be kita ko pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatus, siekiant padėti įgyti bendrąsias kompetencijas verslumo ir skaitmeninius įgūdžius, ir skatinti taikyti dualines švietimo ir profesinio mokymo sistemas“, kuriame numatoma skatinti duomenimis ir moksliniais tyrimais grįstą švietimo sistemą. • LR Vyriausybės 2021 m. balandžio 28 d. nutarime Nr. 292 „Dėl strateginio valdymo metodikos patvirtinimo“ LiDA yra numatytoji Lietuvos strateginio valdymo sistemos dalyvių atliktų apklausų (kiekybinių tyrimų) pirminių duomenų, naudojamų sprendimams priimti, deponavimo institucija.
<p>5.4. Narystės tarptautinėje MTI alternatyvų analizė ir trukmė (Aprašo 26.3 p.)</p>	<p>Ar yra narystės šioje MTI alternatyvų? (pažymėkite tinkamą)</p> <p>TAIP 0 NE 1</p> <p><u>Visateisė narystė</u> / Stebėtojas / Kita (palikite tinkamą; jei renkatės „Kita“, apibūdinkite pasirinkimą)</p> <p>Terminuota narystė / <u>Nuolatinė narystė</u> (palikite tinkamą, jei narystė terminuota, nurodykite trukmę).</p> <p>Pagal CESSDA ERIC įstatus yra dvi nacionalinės narystės formos: visateisė ir stebėtojo teisėmis. Abi narystės formos susijusios su iš esmės tokiais pat įsipareigojimais ir teisėmis, tačiau šalis stebėtoja neturi teisės balsuoti Generalinėje asamblėjoje, taigi ir dalyvauti CESSDA ERIC sprendimų dėl strateginių veiklos krypčių priėmimo (žr. CESSDA ERIC įstatų 8 str. 2 dalį). Todėl siūloma rinktis visateisės narystės formą.</p> <p>Narystė CESSDA ERIC susijusi su ilgalaike ir nuolatinė veikla kuriant bendraeuropinę atvirą ir kokybišką prieigą prie Lietuvos ir europinių socialinių mokslų duomenų, todėl siūloma rinktis nuolatinę narystę. Narystė CESSDA ERIC galima nutraukti po ketverių metų nuo įstojimo, tačiau reikia apie tai</p>

pranešti CESSDA ERIC Direktoriui ne vėliau kaip prieš šešis mėnesius (procedūros aprašytos CESSDA ERIC įstatų 6 str.). Narystės CESSDA ERIC alternatyvų nėra, kadangi Europoje nėra kitos socialinių mokslų duomenų archyvavimo MTI, kuri turėtų tokios ar panašios apimties duomenų ilgalaikio saugojimo ir kuravimo paslaugų paketą, vykdytų duomenų ir metaduomenų harmonizavimą, turėtų stiprų technologinį pagrindą ir išplėtotą organizacinę struktūrą.

Pastaruoju metu dažnai daroma prielaida, kad alternatyva duomenų archyvams galėtų būti laisvas, tačiau pagal standartus neaprašytų arba mažai aprašytų duomenų saugojimas internetinėse failų saugyklose (pvz., zenodo.org, figshare.com, datadryad.org ir pan.). Tačiau toks duomenų „atvėrimas“ ir „dalijimas“ neprilygsta MTI lygio paslaugoms, kuriose užtikrinami vadinamieji „FAIR“ (randamų, prieinamų, sąveikių ir pakartotinai panaudojamų, angl. *Findable, Accessible, Interoperable, Reusable*) duomenų principai. CESSDA ERIC be „FAIR“ duomenų principų laikyosi taip pat suteikia galimybę Europos archyvuose saugomus duomenis ir metaduomenis rasti „vieno langelio principu“ – vieningame Duomenų kataloge (žr. <https://datacatalogue.cessda.eu>).

Kita kartais aptariama alternatyva – tyrėjų gera valia dalintis duomenimis tarpasmeniškai, kuomet duomenis antrinei analizei galima gauti tiesiogiai paprašius duomenų savininkų ir gavus jų leidimą. Šis požiūris yra kritikuotinas dėl to, kad neįvertina neveikimo kaštų (angl. *costs of inaction*). Pavyzdžiui, Krawczyk ir Reuben (2012) atliko eksperimentą ir išsiuntė 200 laiškų prašydami tyrėjus (kurie įvairiose publikacijose buvo nurodę, kad pasidalins atliktų tyrimų duomenimis) pasidalinti savo tyrimų duomenų rinkiniais ir aprašymais. Tik 44 proc. iš kontaktuočių tyrėjų suteikė prieigą prie duomenų rinkinių ir jų aprašų. Panašus Wicherts et al. (2006) tyrimas su publikacijų autoriais, kurie nėra davę rašytinių įsipareigojimų dalintis duomenimis parodė, kad tik 25,7 proc. tyrėjų pasidalino duomenų rinkiniais. Panašius rezultatus parodė ir Pepe et al. (2014) bei Vines et al. (2013, 2014) tyrimai. Tedersoo et al. (2021) tyrimas atskleidė, kad noras dalinti atliktų tyrimų duomenimis skiriasi tarp disciplinų. Viename iš paskutiniųjų tyrimų šia tema Gabelica et al. (2022) nustatė, kad iš 1792 straipsnių biomedicinos ir sveikatos mokslų žurnaluose, kuriuose autoriai nurodė, kad asmeniškai pasidalins tyrimo duomenimis, jei gaus užklausą, daugiau nei 90 proc. autorių to nepadarė. Tik 120 autorių (6,7 proc.) iš tiesų pasidalino duomenimis. Taigi pasitikint tik tyrėjų rašytiniais ar neformaliais įsipareigojimais negalima tikėtis duomenų dalinimosi kultūros reikšmingos plėtros. Toliau 3 lentelėje pateikiami CESSDA ERIC ataskaitose minimi neveikimo kaštai (Charles Beagrie Ltd, 2017).

3 lentelė. Neveikimo kaštai, kai duomenis archyvuoja atskiri tyrėjai.

Neveikimo kaštai			
Visiškas praradimas	Mokslinių duomenų rinkinių praradimo mastas	17% per metus	Vines et al. 2014
Dalinis informacijos praradimas	Darbinių kontaktinių el. pašto adresų praradimo mastas	7% per metus	Vines et al. 2014
	Nuorodos į duomenis asmeninėse svetainėse praradimo mastas	5,5% per metus	Pepe et al. 2014
Prieiga	Atsakytos duomenų užklauskos	25,7%	Wicherts et al. 2006
		44%	Krawczyk ir Reuben 2012
		59%	Vines et al. 2013

	Vėlavimas	Laikas per kurį atsakoma į duomenų užklausas	Iki 6 mėn. Per 1-3 savaites	Wicherts et al. 2006 Vines et al. 2013
<p>Šaltinis: Charles Beagrie Ltd, 2017.</p> <p>Galų gale, LiDA 2016 m. atliktos atvejo studijos (CESSDA SaW, 2017) rezultatai rodo, kad Lietuvoje neveikimo kaštai pirmiausiai aukštesni žemesnėje hierarchijos grandyje esantiems tyrėjams (pvz., doktorantams, jaunesiems mokslininkams ar mokslininkams, kurie nėra laimėję finansavimo moksliniams projektams ir pan.). Taigi tik Lietuvos narystė CESSDA ERIC ir stipraus nacionalinio socialinių mokslų duomenų archyvo palaikymas garantuotų Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei paprastos, tačiau išsamios ir struktūruotos (su galimybe atlikti pirminę duomenų analizę naudojant internetinius įrankius) prieigos užtikrinimą (laikantis „FAIR“ duomenų principų) prie Lietuvos ir europinių socialinių mokslų duomenų.</p>				
5.5. Narystės tarptautinėje MTI pagrindimas (Aprašo 27.1 p.)	<p>Lietuvos mokslo plėtros ir vertinimo dokumentuose įvardijamos tokios HSM srities silpnybės kaip nepakankama empirinių duomenų analizės kompetencija, nepakankamas metodologinis tyrėjų išprusimas ir naujų tyrimų metodikų išmanymas, ribota prieiga prie kokybiškų ir tarptautiniu mastu palyginamų pirminių tyrimų duomenų. Siekiant išspręsti dalį šių problemų KTU 2006 m. pradėta kurti LiDA infrastruktūra: 1) kaupianti aukštos metodologinės kokybės nacionalinių ir tarptautinių tyrimų duomenis ir jų detalizuotus aprašus (metaduomenis) lietuvių ir anglų kalbomis bei teikianti atvirą prieigą prie jų Lietuvos mokslo ir studijų įstaigų mokslininkams, tyrėjams ir studentams; 2) vykdanči nacionalinius ir tarptautinius mokymus apie duomenų valdymą, duomenų paiešką ir kiekybinių ir kokybinių socialinių mokslų duomenų analizės metodus; 3) bendradarbiaujanti su Europos ir pasaulio duomenų archyvais bei jų organizacijomis kuriant ir tobulinat duomenų kuravimo standartus ir gerąsias praktikas. LiDA kataloguose atveriant Lietuvos empirinių socialinių tyrimų duomenis realiai įgyvendinamas principas, kad už viešas lėšas sukurti empiriniai duomenys turi būti prieinami viešai antrinei analizei. Išvardintų veiklų įgyvendinimo kokybė ir svarba buvo įvertinta bei pripažinta Lietuvos akademinės bendruomenės – 2011 ir 2015 m. LMT Lietuvos mokslinių tyrimų infrastruktūrų kelrodžiuose LiDA identifikuotas kaip viena iš nacionalinės reikšmės HSM infrastruktūrų.</p> <p>LiDA ir CESSDA ERIC teikiamas paslaugas naudos socialinių mokslų krypties mokslininkai, tyrėjai ir studentai atliekantys įvairaus pobūdžio Lietuvos ir Europos masto empirinius tyrimus, todėl narystė CESSDA ERIC potencialiai aktuali visoms Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms:</p> <p>1. LiDA ir CESSDA ERIC kataloguose publikuojami duomenų masyvai yra laisvai prieinami visai socialinių mokslų bendruomenei, todėl jais galės naudotis visi Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkai, tyrėjai ir studentai. CESSDA ERIC teikia centralizuotą vieningą prieigą (per vieningą Duomenų katalogą, https://datacatalogue.cessda.eu) prie Europos šalių duomenų archyvuose saugomų duomenų, vystomas daugiakalbis kiekybinių tyrimų (apklausų) klausimų bankas, kuriame kaupiami europiniuose tyrimuose validuoti standartiniai socialinių apklausų tyrimų klausimai, ir kuriami įvairių duomenų dokumentavimo standartai. Dalyvavimas CESSDA ERIC suteiktų patogesnes galimybes Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkams ir tyrėjams pasiekti aukštos kokybės ne Lietuvoje saugomus duomenis antrinei analizei ir vykdyti platesnio masto empirinius palyginamuosius ir istorinius tyrimus. Tai užtikrina į CESSDA ERIC Duomenų katalogą integruoto daugiakalbio tezauro panaudojimas, kuris leidžia surasti ir ne tik savo, bet ir kitose Europos šalyse atliktus tyrimus (netgi jei jų aprašai pateikiami ne anglų, o nacionalinėmis kalbomis). Tuo pačiu Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys per CESSDA ERIC Duomenų katalogą patektų Europos</p>			

mokslininkų akiratin, kurie galėtų nagrinėti Lietuvos atvejį lyginamojoje perspektyvoje sukurdami naujas žinias apie Lietuvos visuomenės raidos tendencijas. Todėl pagrindinis dalyvavimo CESSDA ERIC privalumas yra duomenų prieinamumo antrinei Lietuvos (ir Europos bei pasaulio) socialinių mokslų srities mokslininkų ir tyrėjų analizei atlikti užtikrinimas. LiDA integracija į CESSDA ERIC sukurs patogiausias ir efektyviausias prieigos prie Europos socialinių mokslų duomenų išteklių galimybes (naudojant vieningus standartus ir programinę įrangą).

Įvairaus pobūdžio (nacionalinio lygmens, tarptautiniai palyginamieji, istorinės raidos ir t. t.) empiriniai antrinių duomenų tyrimai Lietuvoje atliekami bent keturiuose Lietuvos mokslo instituteuose (Lietuvos istorijos, Lietuvos kultūros tyrimų ir Lietuvos socialinių mokslų centre), taip pat bent septynių Lietuvos universitetų fakultetuose, instituteuose, centruose ir katedrose (Vilniaus, Mykolo Romerio, VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos, Vytauto Didžiojo, Kauno technologijos, Lietuvos sveikatos mokslų ir Klaipėdos universitetuose). Šių institucijų mokslininkams, visų pirma, sociologams ir politologams, taip pat sveikatos mokslų, teisės ir ekonomikos sričių specialistams, psichologams, istorikams, kriminologams ir kt. dalyvavimas CESSDA ERIC išplečia galimybes vykdyti tarptautinius palyginamuosius ir istorinius tyrimus. Nuo įkūrimo iki 2013 m. kovo mėn. LiDA buvo užsiregistravę beveik 1600 unikalių vartotojų. 2019 m. birželio mėn. LiDA turėjo jau 3098 registruotus vartotojus. 2021 m. spalio mėn. prieigai prie duomenų rinkinių pradėjus naudoti Dataverse talpyklą (<https://lida.dataverse.lt>), vartotojų registracija nevykdoma, bet pradėtas fiksuoti parsisiuntimų skaičius – nuo 2021 m. spalio mėn. iki 2022 m. pabaigos atlikti >2400 parsisiuntimai.

Prisijungę prie LiDA Dataverse talpyklos vartotojai duomenimis gali naudotis nemokamai.

Taip pat LiDA kataloguose viešai prienami duomenys yra svarbūs kaip universitetinių studijų išteklius socialiniams mokslams. Potencialiais jo vartotojais yra didžioji socialinių mokslų bendruomenės Lietuvoje dalis. Statistikos departamento (STD) duomenimis 2021 m. Lietuvos aukštojo mokslo ir valdžios sektorių MTEP veikloje socialinių mokslų srityse dalyvavo 3 437 darbuotojai, iš jų 1 902 tyrėjas, turintis mokslo laipsnį ar pedagoginį vardą. Be to, 2016-2017 mokslo metais Lietuvos aukštojo mokslo įstaigose socialinių ir humanitarinių mokslų srityje studijavo 43 276 studentų (LR ŠMM Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenys; naujesni duomenys neprieinami, taigi galime tik konstatuoti, kad nuo 2016 m. iki 2021 m. bendras studentų skaičius sumažėjo beveik penktadaliu). STD duomenimis doktorantūros studijų studentų skaičius socialinių mokslų srityje 2022 m. buvo 40 doktorantų. Taigi dalyvavimas CESSDA ERIC išplečia galimybes gausiai Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei rasti ir panaudoti Lietuvoje ir Europoje kuriamus duomenis.

2. LiDA ir CESSDA ERIC teikiamos metodinio mokymo paslaugos ir konsultavimas orientuotos į socialinių mokslų bendruomenę apskritai, todėl jomis galės naudotis visi Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkai ir tyrėjai. Empirinių duomenų valdymo, paieškos ir analizės mokymai yra svarbus kiekvieno Europos socialinių mokslų duomenų archyvo veiklos komponentas. Todėl LiDA ir kitos CESSDA ERIC narės yra sukaupusios daug patirties bei turi reikiamą kvalifikaciją ir išteklius ugdyti socialinių mokslų srities mokslininkų ir tyrėjų kompetenciją duomenų valdymo, paieškos ir analizės srityje. LiDA integracija į CESSDA ERIC užtikrins dar didesnę metodologinio mokymo prieinamumą Lietuvos socialinių mokslų akademinėi bendruomenei. CESSDA ERIC nuolat rengia duomenų valdymo, paieškos ir analizės seminarus mokslininkams ir tyrėjams, kurie prisideda prie jų geresnio metodinio pasirėngimo atlikti kokybiškus socialinius tyrimus. Visos LiDA ir CESSDA ERIC kuriamos mokymo priemonės ir rengiami seminarai aktualūs mokslininkams, tyrėjams ir studentams aukščiau minėtose institucijose (žr. 1 punktą).

	<p>3. LiDA ir CESSDA ERIC kuriama ir vystoma duomenų valdymo, archyvavimo ir sklaidos infrastruktūra, įrankiai bei standartai yra atviri visai socialinių mokslų bendruomenei, todėl jais galės naudotis visi Lietuvos socialinių mokslų srities mokslininkai, tyrėjai ir studentai. Siekdami atitikti atviros prieigos standartus Lietuvos mokslininkai jau dabar gali publikuoti savo duomenis ir kitą empirinių tyrimų medžiagą atvirose LiDA kataloguose. Narystė CESSDA ERIC užtikrins, kad duomenų publikavimas ir ilgalaikis saugojimas LiDA kataloguose atitiks „FAIR“ (angl. <i>Findable, Accessible, Interoperable, Reusable</i>) duomenų principus ir aukščiausius kokybės standartus. Taip pat CESSDA ERIC kuria įrankius ir paslaugas padedančius vykdyti apklausų tyrimus, pvz., daugiakalbį Europos klausimų banką. Tokie įrankiai ir paslaugos padės Lietuvos socialinių mokslų bendruomenei vykdyti tyrimus naudojantis gerąją praktika ir ankstesnių tyrimų patirtimi. Galimybė publikuoti duomenis LiDA kataloguose ir pasinaudoti CESSDA ERIC kuriamais įrankiais bei paslaugomis aktuali mokslininkams, tyrėjams ir studentams aukščiau minėtose institucijose (žr. 1 punktą).</p> <p>Pagrindiniai ir didžiausi Lietuvos socialinių mokslų studijų ir tyrimų centrai – Vilniaus universitetas ir Lietuvos socialinių mokslų centro centras – naudoja archyvą savo reikmėms. Pvz., LiDA vartotojai gali naudotis VU mokslininkų sukurtą Baltijos šalių istorinės statistikos duomenų kolekcija, https://lida.dataverse.lt/dataverse/HistatData_Baltic bei Lietuvos nacionalinės rinkimų studijos duomenimis, https://lida.dataverse.lt/dataverse/SurveyData_RS_LNRS).</p> <p>Lietuvos socialinių mokslų centro mokslininkų atliktų tyrimų duomenys publikuojami LiDA Dataverse kolekcijoje „Socialinių problemų stebėseną“, https://lida.dataverse.lt/dataverse/SurveyData_SPS.</p> <p>Todėl LiDA yra Lietuvos socialinių mokslų tolesniam vystymuisi svarbi nacionalinė mokslinių tyrimų infrastruktūra, o archyvo integracija į CESSDA ERIC reikšmingai išplėstų Lietuvos socialinių mokslų bendruomenės galimybes naudotis Europos mokslinių duomenų ištekliais.</p> <p>Be to, archyve atveriami duomenys, kurie sukurti viešojo sektoriaus iniciatyva. Pvz., LiDA vartotojai gali nemokamai naudotis LR kultūros ministerijos (https://lida.dataverse.lt/dataverse/SurveyData_KGT), Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos (https://lida.dataverse.lt/dataverse/SurveyData_LIT) ir Nacionalinės švietimo agentūros (https://lida.dataverse.lt/dataverse/EduData_NMPT) perduotų tyrimų duomenimis.</p>
<p>5.6. Kita svarbi informacija narystės tarptautinėje MTI pagrindimui</p>	<p>LiDA yra 2006 m. įkurta virtuali skaitmeninė empirinių socialinių mokslų duomenų kaupimo, ilgalaikio saugojimo ir sklaidos infrastruktūra. LiDA buveinė nuo įkūrimo yra Kauno technologijos universitetas (KTU). Šiuo metu už LiDA veiklas atsakingas KTU Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas (KTU SHMMF).</p> <p>Pagrindiniai LiDA duomenų kaupimo, ilgalaikio saugojimo ir sklaidos procesai yra šie :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duomenys, daugiausiai apklausų ir istoriniai, įgyjami įvairiais skaitmeniniais formatais. - Atliekamas standartizuotas įgytų duomenų išteklių tikrinimas, tvarkymas apdorojimas ir rengimas publikavimui naudojant specialią statistinės analizės programinę įrangą ir laikantis Europos archyvų gerosios praktikos standartų. - Tikrinama ir standartizuojama visų duomenų išteklių dokumentacija bei rengiami duomenų išteklių metaduomenys (techniniai aprašai) lietuvių ir anglų kalbomis pagal tarptautinius duomenų archyvavimo standartus. - Duomenų ištekliai indeksuojami naudojant temų klasifikatorių, daugiakalbį tezaurą ir kontroliuojamus sąvokų žodynus. - Duomenų ištekliai ir visa susijusi medžiaga talpinami į Dataverse talpyklą, ir tampa prieinama vartotojams (jei depozitoriai nenumato embargo laikotarpio). Publikavimas LiDA Dataverse (https://lida.dataverse.lt)

talpykloje leidžia ne tik tyrinėti duomenų rinkinių aprašus (metaduomenis, žr. pvz., <https://lida.dataverse.lt/file.xhtml?persistentId=hdl:21.12137/G6WVX3&version=1.0>), bet ir peržiūrėti pačius duomenis bei atlikti elementarią (aprašomąją) analizę (žr. pvz., <https://lida.dataverse.lt/ddev2/?fileId=2619&fileMetadataId=14256&dvLocale=en&siteUrl=https://lida.dataverse.lt>).

- Specialių duomenų sklaidos interfeisų pagalba informacija apie archyve saugomus duomenis OAI-PMH protokolu yra skleidžiama į bibliotekines informacijos sistemas (pvz., Lietuvos virtualią akademinę biblioteką, [LVB](#)), tarptautinius duomenų registrus (pvz., [OpenAIRE](#)), internetines informacijos paieškos sistemas (pvz., [Google Dataset](#)) bei kitus archyvus, kur juos gali rasti vartotojai.

LiDA turi išteklių (įskaitant programinę įrangą) ir kitų priemonių, sudarančių pagrindą efektyviai dalyvauti tarptautinėje mokslinių tyrimų infrastruktūroje **CESSDA ERIC** ir atlikti šios organizacijos įstatuose numatytas Paslaugų teikėjo funkcijas Lietuvoje:

- turi parengęs socialinių mokslų duomenų rinkinių (duomenų ir metaduomenų) katalogavimo taisykles, kurios yra suderintos su tarptautiniu DDI (angl. *Data Documentation Initiative*) standartu, taip pat duomenų rinkinių valdymo planą;
- turi kompetenciją vykdyti pirminių kiekybinių ir kokybinių socialinių tyrimų dokumentacijos bei duomenų tikrinimą;
- turi kompetenciją rengti socialinių tyrimų metu sukurtų duomenų metaduomenis (metodinius techninius aprašus) lietuvių ir anglų kalbomis pagal tarptautinį duomenų archyvavimo standartą DDI publikavimui viešai prieigai, taip pat dokumentuoti duomenis kitais tarptautiniais standartais (Dublin Core, DataCite, OpenAIRE ir kt.);
- turi kompetenciją ruošti socialinių tyrimų duomenis (duomenų matricą) publikavimui naudojant specialią statistinės analizės programinę įrangą: SPSS, Stata, R, MS Excel, LO Calc ir kt.;
- turi įdiegęs duomenų rinkinių dokumentavimo, archyvavimo ir publikavimo programinę įrangą Dataverse, kurios pagrindu veikia Dataverse talpykla leidžianti publikuoti duomenų rinkinius viešai prieigai bei peržiūrėti duomenis bei jų aprašus internetu;
- kataloguose viešai prieigai patalpinti šie socialinių mokslų duomenų ištekliai:
 - 1) Kiekybinių tyrimų (apklausų) duomenų kolekcija (<https://lida.dataverse.lt/dataverse/SurveyData>), kurioje yra daugiau nei 370 duomenų rinkinių;
 - 2) Istorinių statistinių duomenų kolekcija (<https://lida.dataverse.lt/dataverse/HistatData>), kurioje yra daugiau nei 200 duomenų rinkinių;
 - 3) Duomenų apie Lietuvos politinę sistemą kolekcija (<https://lida.dataverse.lt/dataverse/LitPolSysData>), kurioje yra nei 260 duomenų rinkinių;
- turi parengęs duomenų prieigos ir naudojimo taisykles, kurios užtikrina prieigą prie nuasmenintų duomenų pagal atviras licencijas;
- turi parengęs duomenų rinkinių klasifikavimo pagal temas standartą (suderintą su CESSDA ERIC naudojamu temų klasifikatoriumi <https://vocabularies.cessda.eu/vocabulary/TopicClassification>);
- turi parengęs daugiakalbio Europos kalbų socialinių mokslų tezauro (angl. *European Language Social Science Thesaurus*, <https://elsst.cessda.eu>) lietuvišką versiją, kuri skirta duomenų rinkinių indeksavimui;

	<ul style="list-style-type: none"> • turi įdiegęs OAI (atviros archyvinės informacijos sistemą), SHIBBOLETH (prieigos prie LiDA paslaugų ir duomenų autentifikavimo ir autorizavimo kontrolės sistemą, kuri užtikrina kontroliuojamą prieigą prie LiDA duomenų) ir OAI-PMH protokolą automatinei metaduomenų gavybai (angl. <i>harvesting</i>), užtikrinančią sąsają su LVB (www.lvb.lt) ir kitomis paieškos sistemomis (pvz., Google Dataset, OpenAIRE); • turi kompetenciją organizuoti ir vykdyti reguliarius metodologinius mokymus duomenų vartotojams. <p>Pagrindinė LiDA infrastruktūros dalis yra virtualus serveris, kuriame veikia Dataverse programinės įrangos pagrindu funkcionuojanti talpykla, kurios pagalba duomenys dokumentuojami, archyvuojami ilgalaikiam saugojimui ir publikuojami atvirai prieigai. LiDA Dataverse talpyklos plėtiniai sudaro galimybes vartotojams peržiūrėti duomenų aprašus (metaduomenis), peržiūrėti pačius duomenis, bei atlikti elementarią (aprašomąją) jų analizę internete. LiDA virtualus serveris veikia KTU Duomenų centro virtualiose mašinos ir turi tokią architektūrą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Keturi 64 bitų architektūros procesoriai, 32 GB operatyvinė atmintis. 2. 2 TB diskinė atmintis, kuri veikia atskiroje KTU diskų saugykloje. <p>KTU Duomenų centre užtikrinama duomenų apsauga ir saugojimo tvarumas, o techninė įranga nuolat atnaujinama.</p> <p>LiDA veiklai užtikrinti virtualiame serveryje įdiegta tokia programinė įranga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Tarnybinė stotis su Linux (RHEL) operacine sistema su įdiegtomis bendrosiomis atvirojo kodo sistemomis: <ol style="list-style-type: none"> a) Payara server; b) PostgreSQL; c) Solr search engine; d) SMTP server; e) R ir Rserve; f) Python. 2) Specializuota duomenų dokumentavimo, ilgalaikio saugojimo ir publikavimo atvirojo kodo ir komercinė programinė įranga: <ol style="list-style-type: none"> a) Dataverse; b) Apache web server; c) Shibboleth authentication system; d) OAuth2 authentication system; e) EUDAT B2HANDLE persistent identifier service; f) Dataverse External Tools (Data Explorer, File Previewers, Data Curation Tool). <p>Serverio vieta KTU Duomenų centro virtualiose mašinos kasmet kainuoja 1700 EUR. Nuolatinių skaitmeninių identifikatorių registravimo paslaugos „EUDAT B2HANDLE“ metinis mokestis 850 EUR. Duomenų rinkinių peržiūros, vaizdavimo ir analizės internetinės platformos atšakos (https://lidata.shinyapps.io) nuomos metinis mokestis 150 EUR.</p> <p>Taip pat KTU SHMMF įkurtos 3 darbo vietos, kuriose archyvo darbuotojai vykdo LiDA veiklas. Šiose darbo vietose įdiegta duomenų apdorojimo ir tvarkymo programinė įranga (SPSS, Stata ir R), teksto redagavimo ir elektroninių skaičiuoklių programinė įranga (MS Office ir LibreOffice), taip pat kita archyvo veiklai reikalinga programinė įranga (Notepad++, Nextcloud, Dropbox ir kt.). Naudojamos kompiuterinės ir organizacinės įrangos kaina 2540 EUR. Duomenų apdorojimo ir statistinės analizės programinio paketo „Stata 15“ 3 licencijų kaina 602 EUR.</p>
--	--

6. Narystės tarptautinėse MTI išlaidos (Aprašo VI skyrius)

Pateikiama planuojama išlaidų sąmata, kur nurodoma: stojimo mokestis, kasmetinis narystės mokestis, išlaidos personalui Lietuvoje, įrangos (įskaitant programinę) įsigijimo ir eksploataavimo išlaidos ir kt. Atskirai pateikiamas visų išlaidų būtinumo pagrindimas bei kuo remiantis buvo nustatytas išlaidų dydis. Pateikiamas su naryste susijusių išlaidų padengimo planas ir finansavimo šaltiniai, įskaitant narystės plano projektą teikiančių mokslo ir studijų institucijų (grupės narių) finansinį prisidėjimą prie visų su naryste

tarptautinėje MTI susijusių išlaidų (Aprašo 27.2 p);
Pateikiamos Narystės plano projekto rengėjų iki šiol iš valstybės biudžeto ir kitų šaltinių gautos lėšos MTI finansuoti (Aprašo 27.3 p.).

Eil. Nr.	Išlaidų pavadinimas	2024 metai	2025 metai	2026 metai	2027 metai	2028 metai	Visam laikotarpiui
1.	<i>Narystės išlaidos:</i>						
1.1.	narystės ar jai prilyginamas tarptautinėje MTI mokestis	1900	1900	1900	1900	1900	9500
1.2.	tarptautinės MTI veiklų koordinavimo išlaidos (tarptautinės MTI valdymo organų susitikimų organizavimas Lietuvoje)	–	–	–	–	–	–
2.	<i>Operacinės išlaidos:</i>						
2.1.	patalpų ir techninės įrangos, reikalingos MTI veiklai palaikyti ir paslaugoms teikti, išlaikymas	–	–	–	–	–	–
2.2.	<i>valdymo ir administravimo išlaidos</i>						
2.2.1	administruojančių asmenų darbo užmokestis	111832,37	111832,37	111832,37	111832,37	111832,37	559161,85
2.2.2	administruojančių asmenų komandiruotės	2000	2000	2000	2000	2000	10000
2.3.	perkamos veiklos paslaugos (dalyvavimą tarptautinėje MTI užtikrinančių duomenų surinkimas)	–	–	–	–	–	–
2.4.	komunikacija ir veiklos viešinimas (seminarų, konferencijų organizavimas)	18117	17481	17481	17663	17481	88223
3.	Specifinės išlaidos (paraiškos duomenų talpyklų sertifikavimo organizacijai „CoreTrustSeal“ mokestis; nuolatinių skaitmeninių identifikatorių registravimo paslauga „EUDAT B2HANDLE“; duomenų rinkinių peržiūros, vaizdavimo ir analizės internetinės platformos atšakos (https://lidata.shinyapps.io) nuoma; narystės „Global Dataverse Community Consortium“ mokestis; narystės „DataCite“ mokestis	4200	5500	4200	4200	5500	23600
	Iš viso:	138049,37	138713,37	137413,37	137595,37	138713,37	690484,85

Pastaba: Paraiškos 1 priede taip pat pateikiama: a) išlaidų būtinumo pagrindimas, b) su naryste susijusių išlaidų padengimo planas ir finansavimo šaltiniai, c) narystės plano projekto rengėjų iki šiol iš valstybės biudžeto ir kitų šaltinių gautos lėšos MTI finansuoti.

7. Planuojamų vykdyti ekonominių veiklų išsamus pagrindimas (Aprašo 27.4 p.)

(Pateikiamas pasinaudojant naryste tarptautinėje MTI planuojamų vykdyti ekonominių veiklų išsamus pagrindimas, procentinė apimtis (jeigu pasinaudojant naryste tarptautinėje MTI planuojama vykdyti ekonomines veiklas)

Neplanuojama.

8. Narystės tarptautinėje MTI metu siektini rezultatai pamečiui (Aprašo 27.5, 27.6 p.)

Kadangi siūloma nuolatinė narystė CESSDA ERIC, tai narystės planas parengtas penkeriems metams (2024-2028).

Vykdomos veiklos organizuojamos ir siektini rezultatai grupuojami pagal keturis darbų paketus:

- DP1: LiDA (nacionalinio CESSDA ERIC Paslaugų teikėjo) duomenų infrastruktūros vystymas
- DP2: LiDA dalyvavimas CESSDA ERIC veiklose
- DP3: Mokymai ir duomenų tiekėjų bei vartotojų kompetencijų kėlimas
- DP4: Veiklų viešinimas ir rezultatų sklaida
- DP5: LiDA išteklių naudojimas

Siektini rezultatai pamečiui pateikiami žemiau esančioje lentelėje.

3 lentelė. Detalus siektinų rezultatų sąvadas pagal vykdymo metus ir apimtis.

Rezultatai	2024	2025	2026	2027	2028	VISO
1. LiDA (nacionalinio CESSDA ERIC Paslaugų teikėjo) duomenų infrastruktūros vystymas:						
1.1. IT sistemos atnaujinimai (kartai)	2	2	2	2	2	10
1.2. data.ktu.edu, lida.dataverse.lt ir lidata.shinyapps.io dizaino ir turinio atnaujinimai (kartai)	1		1	1	1	5
1.3. Perpublikuoti duomenų rinkiniai iš senosios infrastruktūros (vnt.)	50	50	30	20	0	150
1.4. Publikuoti nauji duomenų rinkiniai (vnt.)	70	70	80	80	100	400
1.5. Nuolatinių skaitmeninių identifikatorių registravimo per „EUDAT B2HANDLE“ metinis paslaugos mokestis (vnt.)	1	1	1	1	1	5
1.6. Duomenų rinkinių peržiūros, vaizdavimo ir analizės internetinės platformos atšakos (https://lidata.shinyapps.io) metinis palaikymo mokestis (vnt.)	1	1	1	1	1	5
1.7. Narystės „DataCite“ mokestis	1	1	1	1	1	5
1.8. Narystės „Global Dataverse Community Consortium“ mokestis	1	1	1	1	1	5
1.9. „CoreTrustSeal“ sertifikavimas (sertifikavimo paraiškos, vnt.)		1			1	2
2. LiDA dalyvavimas CESSDA ERIC veiklose:						
2.1. CESSDA ERIC kontroliuojamų žodynų lietuviškų versijų atnaujinimas ir pildymas (kartai)	2	2	2	2	2	10
2.2. CESSDA ERIC kiekybinių apklausų klausimų banko lietuviškas modulis (vnt.)					1	1
2.3. Dalyvavimas CESSDA ERIC Paslaugų teikėjų forume (išvykos)	1	1	1	1	1	5
2.4. Dalyvavimas gerosios praktikos sklaidos seminaruose (išvykos)	1	1	1	1	1	5
3. Mokymai ir duomenų tiekėjų bei vartotojų kompetencijos kėlimas:						
3.1. Mokymai duomenų tiekėjams bei vartotojams (ringinių, vnt.; dalyviai)	4 (80)	4 (80)	4 (80)	4 (80)	4 (80)	20 (400)
3.2. El. mokymo priemonės (vnt.)	1	1	1	1	1	5

3.3. Vadovėliai (vnt.)	1	1	1	1	1	5
3.4. Duomenynų vystymo apdovanojimai (vnt.)	1	1	1	1	1	5
4. Veiklų ir rezultatų viešinimas:						
4.1. „Duomenų radybos“ seminarai (suorganizuota, vnt.)	4	4	4	4	4	20
4.2. Informaciniai stendai nacionalinėse konferencijose (konferencijos, vnt.)	2	2	2	2	2	10
4.3. Trumposios duomenų analizės ataskaitos (vnt.)	1	1	1	1	1	5
4.4. Informacinė-reklaminė medžiaga (publikuota medžiagos rinkinių)	1	1	1	1	1	5
4.5. Mokslo populiarinimo straipsniai mokslo žurnaluose (vnt.)	1	1	1	1	1	5
4.6. data.ktu.edu naujienų turinio pildymas (žinučių vnt.; infografikų vnt.)	40 (10)	40 (10)	40 (10)	40 (10)	40 (10)	200 (50)
5. LiDA išteklių naudojimas:						
5.1. Citavimas mokslinėse publikacijose (naujos citatos vnt.)	10	10	10	10	10	50
5.2. Duomenų ir metaduomenų peržiūros ir parsisiuntimai (vnt. per metus)	100 0	1000	100 0	1000	100 0	5000
5.3. Naudojimas studijų (bakaluro, magistro ir pan.) darbuose (naujos citatos vnt.)	5	5	5	5	5	25

Siektinų rezultatų ir veiklų aprašymas:

DP1. LiDA (nacionalinio CESSDA ERIC Paslaugų teikėjo) duomenų infrastruktūros vystymas:

[Nacionalinio Paslaugų teikėjo duomenų infrastruktūros vystymo įsipareigojimas yra narystės CESSDA ERIC reikalavimas pagal CESSDA ERIC įstatų 3 str. ir 2 priedą].

- 1.1. Kasmet atliekami skaitmeninio duomenų archyvo IT sistemos atnaujinimai (bent 2 atnaujinimai per metus), nes būtina nuolat kurti ir tobulinti duomenų masyvų archyvavimo, saugojimo ir sklaidos bei internetinės analizės priemonės bei įrankius, kad būtų užtikrinta patogi ir nemokama galimybė pasinaudoti duomenų masyvais antrinei analizei atlikti. Pagrindinės LiDA IT infrastruktūros atnaujinimo kryptys: a) duomenų išteklių dokumentavimo, saugojimo ir publikavimo sistemos (Dataverse programinės įrangos atnaujinimai, kurios versijų su papildomomis galimybėmis per metus išleidžiama bent 4) tobulinimas; b) duomenų archyvavimo standartų pagal naujesnes naudojamų dokumentavimo standartų (Dublin Core, DataCite, OpenAIRE, DDI ir kt.) versijas atnaujinimas; c) kitų informacinių sistemų (OAIS (Atviros archyvinės informacijos sistemos), SHIBBOLETH (vieningos vartotojų prisijungimo ir autentifikavimo sistemos), automatinės metaduomenų gavybos (angl. *harvesting*) metodų, tezaurų ir kt.) atnaujinimas ir priežiūra.
- 1.2. Vykdomi data.ktu.edu (svetainės, kurioje skelbiami LiDA veiklos principai, rezultatai, naujienos ir kiti įvykiai bei informacija), lida.dataverse.lt (LiDA Dataverse talpyklos, kurioje vartotojams teikiama prieiga prie duomenų išteklių) ir lidata.shinyapps.io (LiDA duomenų peržiūros, vaizdavimo ir analizės internetinės platformos) dizaino ir turinio atnaujinimai (kasmet bent po kartą viso projekto metu) siekiant atsižvelgti į kintančius vartotojų poreikius bei siekiant pasinaudoti technologijų raidos teikiama naujomis galimybėmis.
- 1.3. Duomenų rinkinių iš senosios LiDA IT infrastruktūros perkėlimas į LiDA Dataverse talpyklą (bent 50-ties rinkinių kasmet). Senojoje IT infrastruktūroje duomenys buvo dokumentuoti pagal senesnius dokumentavimo standartus (pvz., DDI 1.2 versiją, kai dabar standartiškai naudojama 2.5 versija), naudoti tik keli klasifikatoriai (nenaudoti kontroliuojami žodynai), todėl reikalinga senuosius duomenų rinkinius perkelti į naująją infrastruktūrą tinkamai juos dokumentuojant pagal atnaujintus standartus.
- 1.4. Kiekvienais metais vykdomas bent 60-ties naujų duomenų rinkinių suradimas, įgijimas, jų sutvarkymas ir dokumentavimas lietuvių ir anglų kalbomis pagal tarptautinius duomenų archyvavimo standartus (DDI ir pan.) ir publikavimas (Dataverse talpykloje) viešai prieigai.

- 1.5. Kasmet atnaujinamas nuolatinių skaitmeninių identifikatorių (PID), kurie laikantis „FAIR“ principų išduodami visiems LiDA duomenų rinkiniams, registravimo paslaugos „EUDAT B2HANDLE“ teikimas.
- 1.6. Kasmet pratęsiamas duomenų rinkinių internetinės peržiūros, vaizdavimo ir analizės platformos „Shiny“ atšakos (lidata.shinyapps.io) nuomos metinis mokestis.
- 1.7. Kasmet mokamas narystės mokestis Dataverse programinę įrangą (<https://dataverse.org>) vystančiam Pasaulio Dataverse bendruomenės konsorciui (angl. Global Dataverse Community Consortium).
- 1.8. Kasmet mokamas narystės mokestis „DataCite“ duomenų dokumentavimo standartą vystančiai ir palaikančiai DataCite organizacijai.
- 1.9. 2025 ir 2028 m. bus teikiamos sertifikavimo paraiškos duomenų saugyklų sertifikavimo organizacijai „CoreTrustSeal“ (www.CESSDA.eu/Strategy-Expertise/Trust-and-Standards). CESSDA ERIC Paslaugų teikėjams rekomenduojama turėti patikimo skaitmeninio duomenų archyvo statusą patvirtinantį sertifikatą ir būti įdiegus standartą atitinkančius procesus. Pagal „CoreTrustSeal“ taisykles (žr. www.coretrustseal.org/why-certification/requirements), sertifikavimo procedūra kartojama kas 3 metus.

DP 2. LiDA dalyvavimas CESSDA ERIC veiklose:

[Dalyvavimas CESSDA ERIC veiklose yra narystės CESSDA ERIC reikalavimas pagal CESSDA ERIC įstatų 2 ir 3 str. bei 2 priedą].

- 2.1. Kasmet vykdomas CESSDA ERIC kontroliuojamų žodynų lietuviškų versijų atnaujinimas ir pildymas (bent 2 atnaujinimai per metus): a) daugiakalbio Europos kalbų socialinių mokslų tezauro (<https://elsst.CESSDA.eu>) lietuviško modulio atnaujinimai; b) CESSDA klasifikatoriaus pagal temas (<https://vocabularies.CESSDA.eu/vocabulary/TopicClassification>) lietuviškos versijos atnaujinimai; c) kitų kontroliuojamų žodynų lietuviškų versijų rengimas ir atnaujinimai (<https://vocabularies.CESSDA.eu>).
- 2.2. Vykdoma CESSDA ERIC kiekybinių tyrimų (apklausų) klausimų banko lietuviško modulio kūrimo veikla. CESSDA ERIC klausimų banke kaupiama informacija apie kituose tyrimuose validuotus standartinius socialinių apklausų tyrimų klausimus. LiDA kurs lietuvišką šio duomenų banko modulį. Naudodamiesi šiuo banku Lietuvos ir Europos HSM mokslininkai ir tyrėjai galės rasti ir savo tyrimuose panaudoti jau išbandytus kokybiškus instrumentarius; unifikotas klausimų bankas leis tyrėjams rasti patikrintas tyrimais klausimų formuluotes bei jų atitikmenis kitomis kalbomis, konstruktyvų matų psichometrines charakteristikas.
- 2.3. Dalyvavimas kasmetiniuose CESSDA ERIC Paslaugų teikėjų forumuose (1 užsienio išvyka per metus). Kiekvienas Paslaugų teikėjas deleguoja vieną atstovą (įprastai – MTI vadovą) į kasmetinį Paslaugų teikėjų forumą.
- 2.4. Dalyvavimas kasmetiniuose tarptautiniuose CESSDA ERIC šalių narių gerosios praktikos sklaidos seminaruose/renginiuose (1 užsienio išvyka per metus). Šiuose renginiuose dalyvauja tyrimų infrastruktūrų ir duomenų archyvavimo srityse dirbantys specialistai, juose keičiamasi patirtimi duomenų kuravimo, archyvavimo standartų kūrimo ir įgyvendinimo, duomenų valdymo mokymo ir panašiose srityse.

DP. 3. Mokymai ir duomenų tiekėjų bei vartotojų kompetencijos kėlimas:

[mokymus veda bei mokomąją medžiagą publikuoja dauguma CESSDA ERIC Paslaugų teikėjų – nacionalinių archyvų, siekdami įgalinti tyrėjus ir kitus subjektus naudotis archyvuojamais duomenimis ir įgyvendinant įstatuose 2 skyriuje 2 punkte užsibrėžtą tikslą įgalinti akademinę bendruomenę vykdyti aukštos kokybės tyrimus, bei palengvinti mokymą/-ąsi]

- 3.1. Kasmet rengiami (bent keturi) duomenų vartotojų mokymai su iš viso ne mažiau kaip 80 mokymų dalyvių, iš kurių 70 - iš akademinės bendruomenės ir bent 10 dalyvių iš kitų sektorių. Bus rengiami tradiciniai ir interaktyvaus seminario (angl. *online webinar*) tipo mokymai apie duomenų paiešką, duomenų valdymą ir tvarkymą bei duomenų analizę. Mokymai bus organizuojami didžiausių Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos – akademinėse institucijose Lietuvos mokslininkams ir tyrėjams. Bent dvejus mokymus kasmet ves užsienio ekspertai.
- 3.2. Rengiami (kasmet bent po vieną) elektroniniai mokomieji leidiniai su metodine medžiaga, kurie bus talpinami <https://data.ktu.edu> portalo mokymų medžiagos skiltyje. Šie leidiniai bus orientuoti į

praktinių gebėjimų ugdymą, kad mokslininkai ir kiti duomenų naudotojai galėtų patys mokyti naudodamiesi LiDA ištekliais.

- 3.3. Toliau leidžiami tyrimų metodų ir duomenų analizės vadovėliai (kasmet po vieną per visą projekto laikotarpį, iš viso – 5) – tęsiama vadovėlių serija, kurioje šiuo metu publikuoti du vadovėliai „Kokybinė lyginamoji analizė“ (Norkus, Morkevičius, 2011) ir „Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose“ (Čekanavičius, Murauskas, 2014).
- 3.4. Kasmet rengiami duomenynų vystymo apdovanojimai, kuriuose LiDA duomenų depozitoriams teikiamas prof. Juozo Leonavičiaus vardo apdovanojimas už indėlį į Lietuvos mokslo duomenynų vystymą. Jau įteikti du apdovanojimai, tradicija bus tęsiama siekiant atkreipti dėmesį į duomenų atvėrimo ir atvirojo mokslo idėjų svarbą.

DP4. Veiklų ir rezultatų viešinimas:

[viešinimo ir sklaidos veiklos vykdomos laikantis CESSDA ERIC duomenų prieigos ir sklaidos politikos, kaip nurodyta CESSDA ERIC įstatų 3 ir 15 str. bei 2 priede]

- 4.1. Kasmet organizuojami (bent keturi) „Duomenų radybos“ (angl. *Data Discovery*) seminarai skirtingose Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų institucijose. „Duomenų radybos“ seminarai skirti supažindinti tyrėjus su LiDA ir CESSDA ERIC kataloguose esamais duomenų rinkiniais ir jų analizės galimybėmis.
- 4.2. LiDA ir CESSDA ERIC veiklos bei duomenų ištekliai pristatomos (kasmet bent po du kartus) nacionalinėse mokslinėse konferencijose (pvz., Socialinių mokslų forume, Lietuvos sociologų draugijos, Lietuvos politologų asociacijos ir kt. kasmetinėse konferencijose).
- 4.3. Kasmet publikuojama bent 1 teminė duomenų analizės ataskaita. Tokios ataskaitos paprastai yra nedidelės apimties (iki 30 psl.), o jose pristatoma pasirinkto aktualaus LiDA duomenų rinkinio pavyzdinė analizė (plg. Europos socialinio tyrimo „Topline Results“ seriją: www.europeansocialsurvey.org/findings/topline.html).
- 4.4. Kasmet leidžiama (bent po vieną rinkinį) informacinė-reklaminė medžiaga apie LiDA ir CESSDA ERIC veiklas ir paslaugas, duomenų išteklius bei prieigos prie jų sąlygas ir kitą archyvų vartotojams svarbią informaciją.
- 4.5. Kasmet publikuojamas bent vienas mokslo populiarinimo straipsnis moksliniame žurnale siekiant supažindinti su LiDA ir CESSDA ERIC veiklomis ir paslaugomis, duomenų ištekliais bei prieiga prie jų.
- 4.6. Nuolat vykdomas puslapio <https://data.ktu.edu> naujienų turinio pildymas (bent 40 žinučių anglų ir lietuvių kalbomis kasmet, iš kurių bent 10 iliustruota duomenų grafikais (angl. *infographics*)) žiniomis apie naujus duomenų rinkinius, parengtą mokomąją bei analitinę medžiagą ir kitus aktualius įvykius bei veiklas.

DP5. LiDA išteklių naudojimas:

[siekiant didinti LiDA išteklių naudojimą tyrimuose, mokslinėse publikacijomis ir studijų darbuose taikomos įvairios priemonės, įskaitant duomenų radybos seminarus, duomenų vartotojų mokymus, duomenų išteklių pristatymus konferencijose ir seminaruose ir pan.; LiDA išteklių naudojimo plėtra numatoma matuoti toliau išvardytais rodikliais]

- 5.1. Citavimai mokslinėse publikacijose (numatoma po 10 naujų pacitavimų per metus).
- 5.2. Duomenų ir metaduomenų peržiūros ir parsisiuntimai (numatoma po 1000 naujų peržiūrų ir parsisiuntimų per metus).
- 5.3. Naudojimas studijų (bakaluro, magistro ir pan.) darbuose (numatoma po 5 naujus panaudojimus per metus).

9. Prieigos prie tarptautinės MTI suteikimo mokslo ir studijų institucijoms ir kitiems subjektams tvarka (Aprašo 27.7 p.)

Pagal CESSDA ERIC įstatus (14 str.) CESSDA ERIC Duomenų prieigos politika atitinka Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijas ir gaires dėl prieigos prie mokslinių duomenų (EBPO prieigos prie viešosiomis lėšomis finansuojamų mokslinių tyrimų duomenų principai ir gairės, EBPO, 2007 m., www.oecd.org/sti/inno/38500813.pdf):

- Nacionalinių Paslaugų teikėjų saugomi už viešas lėšas sukurti duomenys ir metaduomenys yra atviri ir nemokamai bei laiku prieinami viešųjų mokslinių tyrimų ir švietimo tikslais.

- Nacionaliniai Paslaugų teikėjai teikia prieigą prie visų duomenų rinkinių leidimus turintiems tyrėjams viešųjų mokslinių tyrimų ir švietimo tikslais.
- Nacionaliniai Paslaugų teikėjai saugo duomenų subjektų anonimiškumą laikydamiesi tarptautinių, europinių ir nacionalinių teisės aktų, taip pat atskiroms mokslo sritims aktualių etikos taisyklių.
- Nacionaliniai Paslaugų teikėjai laikosi teisingų, atvirų ir skaidrių prieigos prie jų turimų duomenų ir metaduomenų procedūrų.
- Atviros prieigos principas neįpareigoja nacionalinių Paslaugų teikėjų dalintis duomenimis, metaduomenimis ar duomenų rinkiniais, jeigu tai nesuderinama su nacionaliniais teisės aktais, intelektinės nuosavybės teisėmis ar dėl kitų svarių teisinių priežasčių.

Pagal CESSDA ERIC įstatų 15 straipsnį visi techniniai ir strateginiai dokumentai, svarbiausios procedūros ir stebėsenos ataskaitos viešai skelbiamos CESSDA ERIC interneto svetainėje. Paslaugų teikėjai taip pat turi skelbti visą dokumentaciją, susijusią su Paslaugų teikėjų narystės pareigų vykdymu.

Pagal CESSDA ERIC įstatų 16 straipsnį intelektinė nuosavybė, kurią šalys narės arba Paslaugų teikėjai suteikia CESSDA ERIC, išlieka intelektinės nuosavybės teisių turėtojo nuosavybė. Jeigu intelektinės nuosavybės teisės įgyjamos atliekant CESSDA ERIC finansuojamas veiklas (kaip tiesioginis įnašas arba nepiniginis įnašas), jos priklauso CESSDA ERIC. CESSDA ERIC gali atsisakyti visų arba dalies teisių intelektinės nuosavybės teises sukūrusių šalių narių, šalių stebėtojų arba Paslaugų teikėjų naudai.

LiDA viešai prieigai patalpintais duomenimis taip pat suteikia teisę naudotis laikantis sąlygų, kurios atitinka EBPO rekomendacijas ir gaires dėl prieigos prie mokslinių duomenų (EBPO prieigos prie viešosiomis lėšomis finansuojamų mokslinių tyrimų duomenų principai ir gairės, EBPO, 2007 m., www.oecd.org/sti/inno/38500813.pdf):

- Duomenys yra laisvai prieinami registruotiems LiDA vartotojams. Registracija įmanoma per Shibboleth (aukštojo mokslo institucijų nariams) ir OAuth2 (kitiems vartotojams) sąsajas. Depozitoriai gali nustatyti duomenų naudojimo apribojimus arba embargo laikotarpį. Nepriklausomai nuo prieigos apribojimų, visi norintieji gali laisvai peržiūrėti LiDA saugomų duomenų išteklių metaduomenis, lauko darbų vykdymo medžiagą, tyrimo instrumentus bei kitą su duomenų surinkimu susijusią informaciją. Metaduomenų sklaida ir sąveikumas su kitomis sistemomis užtikrinama per OAI-PMH protokolą. Naudojantis šia sąsaja per pastarąjį pusmetį LiDA sustiprino savo paslaugų bei resursų tarptautinį matomumą ir tapo patvirtintu EOSC ir OpenAIRE paslaugų teikėju ir atverdama tarptautinei bendruomenei savo duomenų rinkinius per šias platformas.
- Siekiant užtikrinti LiDA saugomų duomenų konfidencialumą, prieš pradėdami naudotis konkrečiais duomenimis, vartotojai privalo sutikti su konfidencialumo deklaracija. Konfidencialumo deklaracijoje LiDA duomenų vartotojai įpareigojami saugoti bet kokios informacijos, prie kurios jiems suteikiama prieiga, konfidencialumą, jei ši informacija leistų identifikuoti konkrečius asmenis. Įspėjama, kad sąmoningas ar nesąmoningas šio pasižadėjimo nepaisymas užtraukia atitinkamą atsakomybę pagal galiojančius duomenų apsaugos teisės aktus.
- Vartotojai įsipareigoja neperduoti LiDA saugomų duomenų, prie kurių jiems suteikiama prieiga, trečiosioms šalims.
- LiDA vartotojai įsipareigoja publikacijų, parengtų LiDA saugomų duomenų išteklių pagrindu, išnašose ar literatūros sąrašė pateikti nuorodą į archyvą.

LiDA duomenų naudojimo taisyklės skelbiamos čia: <https://data.ktu.edu/lida>.

LiDA Dataverse talpykloje kiekvieno duomenų rinkinio *Files* skiltyje publikuojami duomenų failai ir kita su duomenų rinkiniais susijusi medžiaga turi tokias prieigos taisykles:

1. Duomenų failų aktualios (paskutinės) versijos, kurių pavadinimuose bei žymėse (angl. tags) yra žodis „Data“, pvz., LiDA_SurveyData_0460_Data_v1, yra prieinamos arba visiškai laisvai, arba visiems LiDA registruotiems vartotojams, išskyrus tuos atvejus, kai depozitorius reikalauja apribojimų ir sutinka leisti prieigą prie duomenų tik individualiai apsvartęs vartotojo prašymą, pvz., <https://hdl.handle.net/21.12137/GYPIC3>, arba yra taikomi laikini prieigos prie duomenų apribojimai tol, kol depozitorius parengs mokslines publikacijas ar pan., pvz., <https://hdl.handle.net/21.12137/7MIKLW>.

2. Papildomai laikantis duomenų ciklo (angl. data lifecycle), kilmės (angl. provenance) ir versijavimo standartų LiDA talpykloje yra publikuojami depozitorių perduoti originalūs tyrimo duomenų failai, ankstesnės duomenų failų versijos (jei tokios yra), duomenų failų apdorojimo programinės sintaksės failai (LiDA duomenys transformuojami pagal tarptautinius standartus) ir kita medžiaga. Šie failai talpinami į atskirą archyvą, pvz., LiDA_SurveyData_0460_Archive_v1, ir yra ribotos prieigos. Vartotojai informuojami archyvuoto failo apraše, kad norėdami susipažinti su šia medžiaga kreiptųsi el. paštu

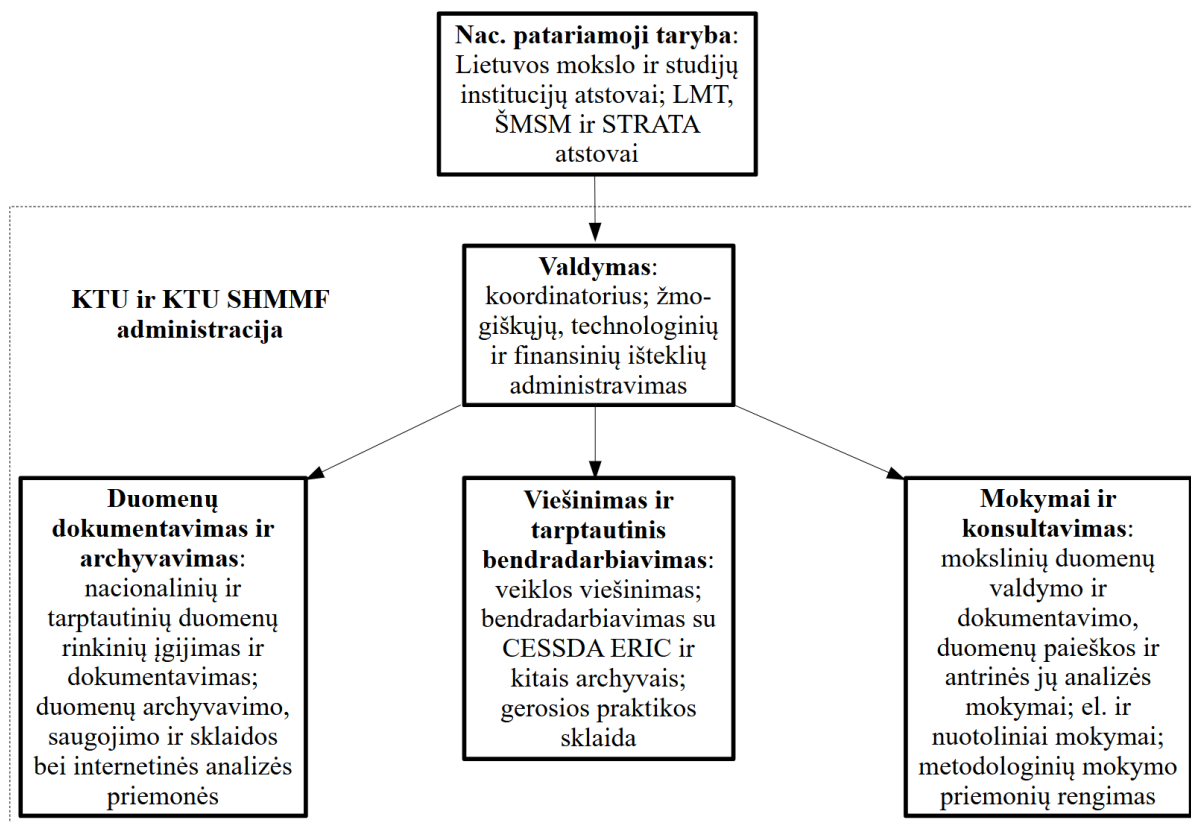
data@ktu.lt ir prieiga prie šių failų bus suteikta. Šiuo atveju ribotos prieigos principas yra taikomas tik dėl to, kad būtų išvengta painiavos ir vartotojai lengviau surastų naujausias duomenų failų versijas.

3. Taip pat publikuojamas vidinių dokumentų, susijusių su duomenų rinkinio deponavimu, archyvas, pvz., LiDA_SurveyData_0460_Internal_documents_v1, kuris yra neprieinamas vartotojams, nes jame yra patalpintos sutartys su depozitoriais, leidimai publikuoti duomenis, techninės ataskaitos ir kt. dokumentai. Vartotojams prieiga prie jų nesuteikiama apie tai juos informuojant archyvuoto failo apraše.

4. Visa kita su tyrimu susijusi medžiaga (pvz., apklausų klausimynai, duomenų generavimo programinės sintaksės failai ir pan.) ir metaduomenys yra prieinama visiškai laisvai.

10. Siūlymas dėl atstovaujančios institucijos ir grupės narių ir jo pagrindimas

CESSDA ERIC narystė yra grįsta nacionaliniu atstovavimu. Šalis narė turi paskirti du atstovus į CESSDA ERIC Generalinę asamblėją ir numatyti instituciją – Paslaugų teikėją, kuri bus atsakinga už CESSDA ERIC įstatuose numatytų veiklų įgyvendinimą. Paprastai, šalį narę CESSDA ERIC Generalinėje asamblėjoje atstovauja nacionalinė mokslinius tyrimus reguliuojanti ir/ar finansuojanti institucija. Lietuvos atveju tai būtų LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos arba Lietuvos mokslo tarybos atstovai. Paslaugų teikėjais paprastai skiriamos socialinių mokslų duomenų archyvavimo patirtį sukaupusios nacionalinės institucijos. Lietuvoje tokią patirtį sukaupęs yra Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA) veikiantis Kauno technologijos universitete, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete (KTU SHMMF). Todėl siūloma atstovaujančia institucija paskirti Kauno technologijos universitetą. Toliau pateikiamoje scheme (žr. 1 pav.) įvardintos pagrindinės veiklos, kurias įgyvendina LiDA, ir veiklų įgyvendinimo priežiūros bei valdymo institucijos. Veiklų įgyvendinimo sėkmei ir LiDA veiklos tvarumui užtikrinti numatyta į valdymą įtraukti ir kitas Lietuvos mokslo ir studijų institucijas, LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (ŠMSM), Lietuvos mokslo tarybos (LMT) ir Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) atstovus.

1 pav. LiDA valdymo modelio schema.

Nacionalinė patariamoji taryba

Tarybos pagrindinė funkcija – patarti ir konsultuoti LiDA veiklos kryptių, valdymo, duomenų kolekcijų vystymo ir duomenų kuravimo standartų/praktikų klausimais.

Tarybą sudarys daugiausiai socialinių mokslų studentų, mokslininkų ir kitų tyrėjų turinčių ir daugiausiai socialinių mokslų srities tyrimų atliekančių Lietuvos valstybinių mokslo ir studijų institucijų – Kauno technologijos, Vilniaus, VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos, Mykolo Romerio, Lietuvos sveikatos mokslų, Vytauto Didžiojo ir Klaipėdos universitetų bei Lietuvos socialinių mokslų centro – atstovai. Taip pat taryboje atstovus turės LR ŠMSM, LMT ir STRATA atstovai.

Administravimas ir valdymas

LiDA koordinatorius organizuoja archyvo veiklas ir atsako už jų vykdymą; atsako už mokslinę ir technologinę archyvo veiklą, archyvo tikslų ir uždavinių įgyvendinimą; atsako už techninių ir finansinių ataskaitų tikslumą bei realumą ir jų tvirtinimą laiku; atsako už veiklų valdymo kokybę.

KTU, kaip LiDA buveinės institucija, atsako už archyvo technologinių ir finansinių išteklių administravimą; vykdo archyvo lėšų apskaitą ir kontrolę; užtikrina ir prižiūri technologinį archyvo funkcionavimą; rengia technines ir finansines archyvo ataskaitas bei atsako už jų realumą.

KTU SHMMF atsako už archyvo žmogiškųjų išteklių administravimą.

Veiklos kokybės užtikrinimo priemonės

CESSDA ERIC Paslaugų teikėjo Lietuvoje – LiDA – kokybės ir efektyvumo priemonės apims:

1. Metines veiklos ir finansines ataskaitas LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, Lietuvos mokslo tarybai ir KTU Mokslo departamentui.
2. 2024-2028 m. laikotarpio ataskaitą LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, Lietuvos mokslo tarybai ir KTU Mokslo departamentui.
3. Reguliarų (vykdomą kas dvejus ar trejus metus CESSDA ERIC Generalinės asamblėjos sprendimu) tikrinimą, ar Paslaugų teikėjas (LiDA) tinkamai įgyvendina reikalavimus, nustatytus CESSDA ERIC įstatu 2 priede, kurį vykdys CESSDA ERIC Direktoriaus paskirti asmenys ar institucijos.
5. Viešai prieigai publikuojamų duomenų kokybės tikrinimą prieš juos archyvuojant LiDA duomenų kataloge.
6. KTU Mokslo, Finansų departamentų ir Vidaus audito skyriaus priežiūrą

Paraiškos priedai:

1. 1 priedas. Narystės tarptautinėje MTI išlaidų pagrindimas, padengimo planas ir finansavimo šaltiniai.
2. 2 priedas. CESSDA ERIC įstatas (anglų kalba).
3. 3 priedas. Mokslo darbų, kuriuose cituojami LiDA duomenys ar medžiaga, sąrašas; LiDA vadovėlių ir metodinės medžiagos sąrašas; LiDA neformalaus ugdymo programų sąrašas; LiDA konsultuotų projektų sąrašas
4. 4 priedas. Paraiškoje cituotos literatūros sąrašas.

Mokslo ir studijų institucijos vadovas

.....
(parašas)

Eugenijus Valatka
(vardas, pavardė)

.....
(data)